

בינ"ו עמ"י עש"ו

קונטרס

מגיד דבריו ליעקב

▬▬▬ רביעאה ▬▬▬

שיחות מוסר חיזוק והתעוררות

בענייני עבודת ה'

ומהם שיחות

על סדר פרשיות השבוע

נסדר ונערך משיחות מוסר

שנאמרו במקלות על ידי

הגאון הגדול

רבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת 'כף החיים'

בצירוף חידו"ת על הפרשה ועוד

פרשת וירא

ירושלים עיה"ק תוכב"א

תשפ"ב לפ"ק

הלימוד והחיזוק בחוברת זו מוקדש להצלחה ברוחניות ובגשמיות למסייעים בהוצאה לאור

שיחות מוסר אלו הנדפסות בקונטרסי "מגיד דבריו ליעקב" נסדרו ונערכו מתוך קלטות של שיחות רבינו שליט"א.

ואם יימצא שגגה וטעות, איתנו תלין משוגתינו.

ובקשתינו שטוחה לפני המעיינים הי"ו כי כל שגגה וטעות יתלו בחסרון דעת העורך, ואנא יודיעני על הטעות.

בתחילת החוברת נדפסת שיחתו של רבינו שליט"א

בחלק השני של החוברת נדפסו חידו"ת על פרשת שבוע, מחידושיו של רבינו שליט"א על התורה, וחלקם הגדול רואים לראשונה מכת"י בחוברת זו.

בחלק השלישי של החוברת מצורף קטע מתוך ספר "שנות חיים" (כת"י) של רבינו שליט"א בענייני אריכות ימים

בחלק הרביעי של החוברת מצורף מחידו"ת רבינו שליט"א בסוגיות הנלמדות בדף היומי, או שאר חידו"ת כפי אשר יכיל הגליון

ניתן להצטרף לרשימת התפוצה לקבלת

הגליונות בדוא"ל:

8542164@gmeil.com

ניתן להשיג את החוברות מידי שבוע מתחילתו בנקודות המכירה וההפצה של י. בלוי בבתי הכנסת

©

כל הזכויות שמורות

אין לצלם להעתיק לשכפל וכל כיו"ב, בלא רשות מפורשת בכתב מהמחבר

הערות והארות תיקונים יתקבלו בשמחה, ובעז"ה יתוקנו במהדורה הבאה

להערות והארות

ניתן לפנות בשעות בין הסדרים

לפלאפון מספר 164-542-0548

פרשת וירא

מפתח הענינים

וירא אליו ה' / והוא יושב פתח האהל' / צער במקום שיהיה לו שמחה / 'חסד לאברהם' / על ידי הכנסת אורחים גייר אברהם אבינו ע"ה אלפים ורבות / שלה לו הקב"ה מלאכים בדמות אנשים / הסיבה שנשלחו דוקא מלאכים ולא אנשים / עוזב את השכינה כדי להכניס אורחים / 'וירץ לקראתם' / כל זה בעבור עובדי עבודה זרה / מה אנחנו היינו נוהגים... / החסד מושרש אצל אברהם אבינו ע"ה / ואברהם הולך עמו לשלחם' / מצוות לוויה לאורחים / אהבת חסד / עשיית חסד / אוהב חסד - מחפש לגמול חסד / 'והייתי רעב לשמוע משלום בריאותך' / 'אנשי סדום רעים וחטאים לה' מאד' / 'ועדת הקירה' של סדום... / גזר דין מיתה משונה / בקשתו של אברהם אבינו ע"ה בעבור סדום / 'אל נא יחר' / אברהם אבינו ע"ה סיכן את עצמו בעבור סדום / השתדלותו של אברהם אבינו ע"ה להציל לאנשי סדום / אנשי סדום היפך הגמור מאברהם אבינו ע"ה / עיקר החסד - לשונא / בקשתו של אברהם אבינו ע"ה מאורחיו / 'אם נא מצאתי חן בעיניך' / לתת הרגשה טובה לאורחים / מעשה על הנזהר להניח מעות הצדקה בידו שיקחו העניים מתוך ידו הצדקה / הולך עם ידיו בתוך כיס מעותיו כדי ליתן הצדקה מיד לפני המבקש / קיום מצוה בשלימות / על הנהגת החסד של הגר"ח מבריסק זצ"ל / 'לוח מודעות' בתוך הבית... / תפסו לו את המיטה... / הגנב שמכר ספרים מבייתו של הגר"ח מבריסק / 'וכי אתה מוחזק בעט יותר ממני?!...' / אוזן קשבת לקשיי יום / שלחו עגול / גאון בחסד / 'דורש טוב לעמו' / 'אל נא תעבור מעל עבדך' / 'הוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו' / 'יוקח נא מעט מים' / 'וימחר אברהם' / אברהם ושרה בגופם ולא על ידי שליחים / אומר מעט ועושה הרבה / ריצה אחרי 'בן הבקר' / לתת לאורחים את המאכלים המשובחים / דוקא את ה'לשון' עם 'חרדל' הביא לפנים / 'וימחר לעשות אותו' / לחנך הילדים לחסד מגיל צעיר / 'ויקח חמאה וחלב' / כמוה חסד מונח כאן / אוי לנו על בית המקדש שהוא חרב / גמילות חסדים היא כפרה כבית המקדש / הכל חייבים במצוות חסד / 'כנפיים' שיש לארץ לשמש לחיות לכרובים ולשרפים / גדול כוחם של גומלי חסדים שחוסים בצילו של הקב"ה / 'דע לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון' / יש המעדיפים לדחוק את הידיעה הזו כ'בת היענה' / בעולם הזה יכול לתקן על ידי תשובה / סניגור בדין שמים / סניגור רש"י או הרמב"ם / הלל הזקן סניגור / משה רבינו ע"ה סניגור / הקב"ה סניגור / הקב"ה מלמד עליו זכות במשפט / אוהב חסד / 'טוב לחסות בה' מבוטח בנדיבים' / לחפש הזדמנויות לחסד / בנתינת 'גפרור' מקיים חסד / 'אוהב חסד לא ישבע חסד' / חסד בדברים קטנים / לפתוח את הדלת זה גם חסד / לפרוט כסף זה חסד / להשאיל לחבר הנצרך לו / חסד מתבטא גם בדברים קטנים / אמירת פרקי תהלים לזכות הנפטר - חסד / להתפלל עבור חברו שרץ אחרי האוטובוס / אנשי ציבור יכולים לקיים מאות מצות חסד ביום / הדואג

לנשמתו של חבירו / 'עולם חסד יבנה' / אוכל מפירותיהן בעולם הזה / חסד על ידי דיבור בלבד / עובדא על הגר"ה מבריסק זצ"ל / שאלתו של רבי ברוקא לאלהו הנביא מי מבני השוק מבני העולם הבא? / 'אינשי בדוחי אנן' / 'להחיות לב נדכאים' / בדחנות כשרה / לא ימועט מחדס בגופו בעבור מה שעושה בפיו בלבד... / כל חסד בין מועט בין מרובה הוא מצוה מדאורייתא / רבים המוציאים הוצאות על 'מנהג' ולא על 'מצוה דאורייתא' / בכלל מצות חסד מצות 'ואהבת לרעך כמוך' / לפום צערא אגרא ולהפריש ממוון לחסד / להפקיד ממוונו בגמ"ח ולא בבנק / עיקר חסד - בתוך ביתו של אדם / בשמים בוחנים איך התנהג האדם עם אשתו / אין לחוש ל'בל תוסיף'... / הכרת הטוב לאשתו / להכניס אווירה שמחה בבית / 'עולם חסד יבנה'

מפתח חידושי תורה

א. בענין יעקב אבינו וטומאת הפלשתים..... לג.

מפתח שנות חיים

ריט. תורה..... לז.

מפתח חידושי סוגיות

א. בענין הקב"ה דן את ישראל ואומות העולם ביחד..... מג
 ב. בענין אם חנה נפקדה בראש השנה..... מה

הלימוד בחוברת זו מוקדש לעילוי נשמת כל מתי ישראל, ובכללם

יצחק שלום בן צ'לחה חנה	שולמית בת כחילה רחל	יוסף בן אסתר
שמעון בן עליה	יפה בת עליה	יעקב בן עליה
סימני בת חנה	אליהו מאיר בן סימני	מרגלית בת סימני
מוסעוד בן אסתר	מוסעודה בת חסיבה	פיבי בת חסיבה

תנצב"ה

הלימוד בחוברת זו מוקדש לרפואת
 מרדכי בן מורווריד אסנת
 מיכל בת אסתר
 אל נא רפא נא להם

אהבת חסד

וירא אליו ה'

בפרשת השבוע, פרשת וירא, "וירא אליו ה' באלוני ממרא, והוא יושב פתח האהל כחום היום" (בראשית יח א). אברהם אבינו ע"ה זוכה לגילוי אלהי במדרגה הגבוהה של 'וירא אליו ה', מה שלא זכה לו עד כה, כיון שלא היה נימול, ועתה לאחר שמל עצמו, ביום השלישי למילתו, ה' יתברך נגלה אליו, 'וירא אליו ה', וכמו שמפרש רש"י, "וירא אליו ה' - לבקר את החולה. אמר רבי חמא בר חנינא, יום שלישי למילתו היה, ובא הקב"ה ושאל בשלומי" (בבא מציעא פו:).

'והוא יושב פתח האהל'

בשעה נשגבה זו של גילוי אלהי שנגלה השי"ת אל אברהם אבינו ע"ה, יושב אברהם אבינו ע"ה 'פתח האהל כחום היום', ומה הסיבה שהוא יושב בפתח האהל, ועוד בחום הגדול? מפרש רש"י, מה שיש אברהם אבינו ע"ה 'פתח האהל', הסיבה לזה היא "לראות אם יש עובר ושב ויכניסם לביתו". ומה שהיה זה 'כחום היום' הסיבה לזה היא כי "הוציא הקב"ה חמה מנרתיקה שלא להטריחו באורחים" (בבא מציעא שם).

צער במקום שיהיה לו שמחה

אברהם אבינו ע"ה היה כבר זקן מופלג, בן תשעים ותשע, ובנוסף לזה היה חולה, ביום שלישי למילה, שהחולי מכביד בו יותר, והיה זה 'כחום היום', ולפי מה למדנו שהחום הזה היה מיועד כדי שאף בריה לא תלך בדרך, נמצא שהיה ממש חם, באופן שכל בריה הסתתרה מפני השמש. ואברהם אבינו ע"ה יושב בפתח האהל, ויש לו גילוי אלהי שאין לנו השגה בו, אבל די לנו במה שאנחנו יכולים להבין שזהו שעשוע רוחני ותענוג עצום ונורא שאין לנו מושג בו. ובמקום שיהיה אברהם אבינו ע"ה נח ושמח, 'ברוך ה', אף אחד לא בא היום, אפשר להשתעשע עם ה' יתברך, הרי הוא יושב על פתח האהל. הוא יושב בצער, מדוע אף אחד לא בא היום שאכניסנו לביתו.

'חסד לאברהם'

שהרי אברהם אבינו ע"ה הייתה מידתו מידת ה'חסד', כמו שנאמר במיכה (ז כ) "תיתן אמת ליעקב, חסד לאברהם". מהבחינה הזו של 'חסד' נחצבה נשמתו, ובעבור זה מסר את נפשו כל ימי חייו, כדי לשתול אמונה בלב הבריות.

על ידי הכנסת אורחים גייר אברהם אבינו ע"ה אלפים ורכבות

ואיך הוא היה עושה זאת? היה לאברהם אבינו אהל עם ארבעה פתחים, פתח לכל כיוון, והסיבה לזה היא כדי שלא יטרח האורח לעשות סיבוב עד שימצא הפתח, אלא מכל זווית שהוא בא - יוכל להכנס מיד. וכשנכנס האורח, מה מבקשים ממנו? לאכול. ומי לא רוצה לאכול?!... אפילו אם כבר אכל בביתו, טם זה בחינם בא לו לאכול עוד פעם... הרי זה בחינם... ואחרי שאכל ושבע, בעל הבית לא רוצה שיברך אותו - אלא שיברך ויודה לבורא יתברך. וכך אברהם אבינו מכניס אמונה בלב הבריות, עד שגייר 'אלפים ורכבות', כלשון הרמב"ם (הל' ע"ז פ"א ה"ג).

שלח לו הקב"ה מלאכים בדמות אנשים

ועל כן גם בשעת חוליו, וגם בשעה שזוכה לגילוי אלהי נשגב, הוא עדיין מחזר ומחפש אחרי אורחים שיבואו אצלו, וכיון שהקב"ה רואה שצערו כל כך גדול, ואפילו שהוא עצמו מדבר עמו עדיין לא מתפייסת דעתו, והוא יושב בפתח האהל כחום היום, לכך הקב"ה שולח לו שלשה מלאכים, וכמו שכתב רש"י, "ולפי שראהו מצטער שלא היו אורחים באים, הביא המלאכים עליו בדמות אנשים".

הסיבה שנשלחו דוקא מלאכים ולא אנשים

והוסיף המשגיח הגאון רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל, למה באמת שלח הקב"ה שלשה מלאכים ולא שלשה בני אדם ממש?! ואמר כי התשובה פשוטה, לפי שבני אדם לא היו מחזיקים מעמד בחום זה והיו מתים בדרך. שהרי הקב"ה הוציא חמה מגרתיקה, שהייתה השמש מלהטת כגיהנם, וזה הגהינם ממש, כמו שהגמרא (עבודה זרה ג סע"ב) אומרת, "אין גיהנם לעתיד לבוא, אלא הקב"ה מוציא חמה מגרתיקה ומקדיר, רשעים נידונים בה", ולכן היה נצרך לשלוח מלאכים דוקא, כי לא היה יכולת לבני אדם להלך בחוץ, לא מסוגלים, ולכן הוצרך הקב"ה לשלוח שלשה מלאכים. ובחום הנורא הזה היה יושב אברהם אבינו ע"ה, בהיותו זקן וחולה, ויושב בחום הזה על פתח האהל, ללא מזגן או מאוורר... ודעתו וצערו על האורחים, 'מה קורה ריבון העולמים שכל יום באים אורחים והיום לא באים?!'.

עוזב את השכינה כדי להכניס אורחים

והנה להפתעתו, "וישא עיניו וירא, והנה שלושה אנשים נצבים עליו, וירא וירץ לקראתם

מפתח האהל, וישתחו ארצה" (בראשית יח ב). הפסוק הזה הוא פלא פלאות. הרי הקב"ה היה אתו, והתגלה אליו, אבל אברהם אבינו ע"ה אומר לו, כמו שאמרו חז"ל (שבועות לה:), 'מחילה ריבון העולמים, נכון שאתה עומד ומדבר עמי, ואין לך דבר נעלה ונשגב כזה, אבל באו שלשה אורחים, ויש לי מצות הכנסת אורחים. המתן לי עד שאכניס אותם לביתי!'.
זירין לקראתם'

ומיד אברהם אבינו ע"ה, זקן כבן מאה, ביום שלישי למילתו, רץ לקראתם, כחום היום. ואילו היה מסמן להם בידו שיבואו, או היה קורא להם בקול, לא היו באים?! ואם לא היה רץ אלא היה הולך לקראתם, צעד אחר צעד, לא היה מספיק?! וכי לא היו באים לאכול אצלו?! אבל אברהם אבינו ע"ה לרוב חביבות המצוה רץ לקראתם. זריזין מקדימין*. 'זירין לקראתם'. ולא נתפרש כמה הוא רץ, אולי גם היה צריך לרוץ הרבה...
כל זה בעבור עובדי עבודה זרה

וריצה זו, כמו שאמרנו, היא בעצם תוך כדי הגילוי האלהי שנגלה אליו השי"ת, ומיד כאשר אברהם אבינו ע"ה רואה את האנשים הללו, הוא רץ ועוזב את ה' יתברך, אומר לו, 'תמחל לי, אבל יש כאן מצוה עוברת'. ומי הם היו? את מי הוא רואה בא, את 'מלך המשיח'?! - הלא הוא רואה שלשה ערביים עובדי עבודה זרה המשתחוים לאבק שברגליהם! ואליהם הוא רץ, בעודו זקן מופלג, שלישי למילה, ודם מילה מנטף ממנו (תנחומא פרשת וירא סי' ד).

מה אנחנו היינו נוהגים...

אנחנו אם היינו רואים שלשה ערבים באים לביתנו והיו הם דופקים על הדלת, קודם כל היינו סוגרים את הדלת על 'מגעול ובריח', ואחר כך מוסיפים איזה שולחן על יד הדלת ליתר בטחון... ואחרי זה היינו צועקים 'אין אף אחד בבית, תלכו מכאן...!', מי צריך את הערביים הללו? עובדי עבודה זרה מאוסים. אבל אברהם אבינו, מפסיק את הדיבור עם ה' יתברך, ורץ בהיותו זקן וחולה, יום שלישי למילתו, וכחום היום.

החסד מושרש אצל אברהם אבינו ע"ה

מכל זה אנחנו קצת למדים מה זה אברהם אבינו ע"ה. זהו 'חסד לאברהם'. הוא לא היה יכול אחרת. הוא לא היה יכול להגיד להם 'בואו'. הוא לא היה יכול ללכת לאט, כי החסד היה מוטבע ומושרש אצלו, הוא מוכרח לרוץ.

‘ואברהם הולך עמם לשלחם’

ואחרי כל האירוח המושלם, אומר הפסוק, "ויקומו משם האנשים, וישקיפו על פני סדום" (בראשית יח טז), וכמו שאמרו רבותינו (ירושלמי מעשר שני פ"ה ה"ה, והובאו דבריהם ברש"י) 'כל השקפה אינה אלא לרעה'. "ואברהם הולך עמם לשלחם". אברהם חולה וזקן בן תשעים ותשע, ודם מילה שלו מטפטף (תנחומא וירא סי' ד), והיום לוחט כתנור שהרי הוציא הקב"ה חמה מגרתיקה, אך מכל מקום אברהם מלווה אותם לדרכם ומקיים מצוות לויית האורחים.

מצוות לוייה לאורחים

מעשה באחד שהיה גומל חסדים גדול, ויום אחד פרצה שריפה וכלתה את ביתו. שאל, 'אני שכל כך גומל חסד עם כולם הייתי, זה שכרי שישרף ביתי?!'. אמרו לו, 'בא ותדקדק במצווה שעשית. אתה אכן היית גומל חסדים, מכניס אורחים לביתך, מאכיל אותם ומשקה אותם. אבל מה היה אחרי שהאכלת והשקית אותם? נפרדת מהם לשלום ושלחת אותם לדרכם, בלא שליוית אותם. ואם כן מהאש"ל - אכילה שתיה לוייה - הייתה חסרה לך הלמ"ד, הלוויה, וממילא נשאר אצלך רק **אש**, רק אכילה שתיה בלבד, ולכך נשרף ביתך'. כשאדם מלווה את רעהו זה עצמו חלק מהכנסת אורחים כיון שזה מראה שקשה עליו הפרידה, והיה שמח יותר אם האורח היה נשאר עוד. וגם יש בזה סגולה גדולה כמו שאומרת הגמרא (סוטה מו:): שמי שמלווה את חברו מביא עליו שמירה מכל פגעים רעים שבדרך.

אהבת חסד

על כל פנים למדנו איך שהיה מוטבע אצל אברהם אבינו ע"ה 'אהבת חסד'. עיקר ענין החסד, שיהיה מוטבע בנפשו של האדם. הקב"ה לא מצווה אותנו על עשיית חסד, אלא על **אהבת חסד** (מיכה ו ח). וההבדל בין עשיית חסד לבין אהבת חסד - הוא הבדל יותר מרחוק מזרח ממערב.

עשיית חסד

יש עשיית חסד, כגון שבאים לאדם ואומרים לו, 'תשמע, יש איזה יהודי אומלל, תבוא ותעזור לו'. מזמינים אותנו לעשות חסד, והוא עושה, או בגופו או בממונו. אומרים לו 'תשמע, יש חתן שצריך לסייע לו', הוא אומר 'בכבוד, אני מוכן לעזור'. זה הוא מי שעושה חסד, וזהו דבר גדול, ובודאי שכרו לא יקופח. אבל לצורך זה צריך להזמין אותו ולקרוא לו.

אוהב חסד - מחפש לגמול חסד

אבל יש מי שאצלו יש 'אהבת חסד', הוא אוהב את החסד, וזה בוער בו כאש, הוא לא יכול בלי זה. אם אין לו חסד לעשות, זה מפריע לו, הוא לא מרגיש טוב, ולכן הוא מעצמו טורח ומחפש עם מי הוא יכול לגמול חסד. ומכיון שזה טבוע בנפשו, לא צריך לקרוא לו, הוא רץ לזה מאליו ומחפש איך ניתן לגמול חסד. וזה היה אברהם אבינו ע"ה, החסד היה מוטבע ומושרש בו.

'והייתי רעב לשמוע משלום בריאותך'

רבינו הגדול החזון איש זצ"ל - שהיה עמוד החסד בדור האחרון - כותב באחת מאיגרותיו לבן תורה "והייתי רעב לשמוע משלום בריאותך" (קובץ איגרות ח"ב סי' צט). וזו לא מליצה. אלא באמת כך החזון איש הרגיש, באמת 'רעב'. כמו שאדם לא אכל ג' ימים והוא מרגיש היטב את ה'רעב', הבטן שלו 'מקרקרת מרעב', והוא נעשה חלש, והבטן שולחת לו שידורים ומסרים 'תביא לי אוכל...', כך הייתה אותה הבחינה אצל החזון איש זצ"ל, גם הוא היה 'רעב', היה רעב לדעת מה שלום אותו בן תורה שלא כתב לו ולא הודיע לו ולא שמע ממנו לגבי שלומו כמה זמן. וזה הטריד אותו, הרעיב אותו.

'ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאד'

גם בהמשך הפרשה, בענין אנשי סדום ועמורה, רואים את היסוד הזה של אברהם אבינו ע"ה 'אהבת חסד'. אומרת התורה "ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאד" (בראשית יג ג), בגופן ובממונן (רש"י שם). ואנשי סדום היוו את ההפך הגמור מדרכו של אברהם אבינו ע"ה. הייתה להם תקנה שאף עני לא יכנס בשערי העיר, ואם יכנס - לא יצא חי, משום שיהרגו אותו, וכידוע בדברי רבותינו במסכת סנהדרין (קט:).

'זעדת חקירה' של סדום...

ורבותינו (סנהדרין שם) סיפרו המעשה הידוע על אותה ריבה, נערה [ובמדרש (פרקי דרבי אליעזר פרק כד) אמרו שריבה זו הייתה פלוטית ביתו של לוט], שראתה עני ברחוב בלא מאכל ומשתה, וריחמה עליו. מה עשתה? בדרך תחבולה הייתה מביאה לו לאכול בכל יום, הייתה אומרת לו ללכת לשאוב מים, ובכד שלה הייתה מניחה לו שם משהו לאכול. לאחר שעברו כמה ימים התחילו אנשי סדום להתפלא, הרי כל העניים שבאים לכאן, אחר כמה

פרשת וירא | מגיד דבריו ליעקב

ימים באין אוכל ומשקה - מתים, והנה עני זה מאריך ימים על אדמתו... מה קרה לו שהוא עוד לא מת? הפעילו את ה'בולשת', הקימו 'ועדת חקירה' מה קרה לעני זה שבא לעיר וחי, ובדקו ומצאו שאותה נערה מביאה לו לאכול.

גזר דין מיתה משונה

שמעו שכך היה, ופסקו דינה למיתה! ולא סתם מיתה, אלא מיתה משונה ואכזרית נוראה רח"ל. מרחו אותה ב'דבש' והעלו אותה לגג, ובאו הדבורים ועקצו אותה עד צאת נשמתה. זה 'משפט סדום'. ומה הסיבה לזה? כי היא עשתה חסד. כי החייתה את העני. אלו אנשי סדום רעים וחטאים, אכזריות שאין לתאר ואין לשער.

בקשתו של אברהם אבינו ע"ה בעבור סדום

והקב"ה אומר 'המכסה אני מאברהם' (בראשית יח יז), וסיפר לאברהם אבינו ע"ה את הגזירה שגזר על אנשי סדום ועמורה, שלא ישאיר בהם אף שריד ופליט. ואחרי ששמע כן אברהם אבינו ע"ה, מיד הוא נכנס בשקלט וטריא ובדין ודברים עם ה' יתברך, לסגור וללמד זכות על 'סדום', 'ויגש אברהם ויאמר, האם תספה צדיק עם רשע?!' (בראשית יח כג), הרי לא מגיע לצדיק שיספה בעוון הרשעים, והרי, "אולי יש חמישים צדיקים בתוך העיר, האם תספה ולא תשא למקום, למען חמישים הצדיקים אשר בקרבה" (שם כד), "חלילה לך מעשות כדבר הזה, להמית צדיק עם רשע, והיה כצדיק כרשע, חלילה לך השופט כל הארץ לא יעשה משפט" (שם כה), והקב"ה משיב לאברהם אבינו ע"ה, "ויאמר ה', אם אמצא בסדום חמישים צדיקים בתוך העיר, ונשאתי לכל המקום בעבורם" (שם לו), וכך אברהם אבינו ע"ה שוב חוזר ושואל אולי יש ארבעים וחמישה צדיקים בעיר, ואולי יש רק ארבעים צדיקים, גם זה סך נכבד, וגם על זה משיב לו הקב"ה שאם ימצאו ארבעים צדיקים, לא יעשה את הגזירה על סדום ועמורה בעבורם.

'אל נא יחר'

אחר כך אומר אברהם אבינו ע"ה, "ויאמר, אל נא יחר לאדוני ואדברה, אולי ימצאון שם שלושים" (בראשית יח ל), 'אל יחר' הכוונה היא - אל תכעס. למי אומרים אל תכעס? למי שעומד לכעוס. למי שעומד לכעוס מקדימים ואומרים לו, 'בבקשה אדוני, אל תכעס'. וכבר ידועים דברי רבותינו, שאם אתה מוצא מישוה שמקדים ואומר לחבירו 'אל תכעס עלי', אות וסימן הוא כי חבירו עומד לכעוס עליו, ולכן הוא מקדים ומבקש 'למען ה', אל תכעס עלי'. כמו שמצינו בשעה שניגש יהודה לדבר קשות עם יוסף אמר לו "ידבר נא עבדך דבר

באזני אדוני ואל יחר אפך בעבדך" (בראשית מד יח), ואם כאן מקדים אברהם אבינו ע"ה בקשה זו 'אל יחר', אות וסימן הוא כי הבין כביכול שהקב"ה בא לכעוס על בקשותיו הללו, שזה יכול להביא לידי 'חרון אף', ואף על פי כן הוא דוחק ומכניס עצמו בעובי הקורה ומבקש, אולי ימצאון שלושים צדיקים, וגם על זה משיב לו הקב"ה שלא ימצאו שלושים צדיקים.

אברהם אבינו ע"ה סיכן את עצמו בעבור סדום

ולא נחה דעתו של אברהם אבינו ע"ה בזה, אלא שוב שאל אולי יש עשרים, וגם על זה השיב לו הקב"ה שאין אפילו עשרים צדיקים. ולאחר מכן שב ומבקש אברהם אבינו ע"ה "ויאמר, אל נא יחר לאדוני ואדברה אך הפעם אולי ימצאון שם עשרה" (שם לב). נמצא שאברהם אבינו ע"ה מסכן את עצמו, מכניס עצמו בספק אולי יעם עליו ה'.

השתדלותו של אברהם אבינו ע"ה להציל לאנשי סדום

והרי בעבור מי מכניס עצמו אברהם לספק סכנה? עבור אנשי סדום הרעים וחטאים מאד, כדי להציל אותם מהגזירה של סדום ועמורה. אנחנו היינו אומרים 'פה שעה אחת קודם... כל כך רעים ומושחתים אנשים אלו עד השורש, הרי הם מזיקים לבריאה, ומוטב שישתלקו ממנה כמה שיותר מהר!', אבל אברהם אבינו ע"ה שמידתו היא "חסד לאברהם" (מיכה ז ט), הוא לא מסוגל, הוא מבקש אולי יש עשרים, אולי יש עשרה, ואולי רק הפעם תשמע לקולי. רק כששמע שאין עשרה, הניח, כי עשה כבר את כל ההשתדלות האפשרית, ויותר לא ניתן עוד לעשות דבר.

אנשי סדום היפך הגמור מאברהם אבינו ע"ה

זהו 'חסד לאברהם', חסד הטבוע בעצמותיו של אברהם אבינו ע"ה, להציל ולדאוג אפילו לאנשים רעים וחטאים כמו אנשי סדום ועמורה. הם היו ההיפך הגמור מאברהם אבינו ע"ה, שהוא היה עושה חסד לכל הבריאה כולה, לאין חקר ואין מספר בלי גבול ומידה, בלי לחקור ובלי לדרוש, יהיה מי שיהיה, אפילו עובד עבודה זרה ומשתחווה לאבק רגליו - הוא דואג לו כמו בן יחידו. ואילו אלו, אנשי סדום, ההיפך הגמור. לא די שלא עושים חסד, אלא עושים תקנה שאסור לעשות חסד. כל מי שהיה עושה חסד היה נשרף (פרקי דרבי אליעזר פרק כד). ההיפך הגמור מאברהם אבינו ע"ה. הם מהווים את ההיפך הגמור ממנו ואשר לוחמים בכל מפעלותיו. הוא מרבה חסד בעולם, והם עוקרים את החסד מן העולם ולא מניחים לאנשים לעשות חסד ורוצחים אותם. ולמרות זאת, אברהם אבינו ע"ה מוסר נפש פעם אחר פעם ומבקש עליהם להצילם ממיתה. זהו 'חסד לאברהם', וכך ממשיך אברהם אבינו ע"ה עד הערב לבקש על סדום (רש"י בראשית ט א).

עיקר החסד - לשונא

וזו היא עיקר המעלה של 'חסד לאברהם'. כי יש לפעמים שאדם עושה חסד עם חברו אך יודע שאולי בעתיד חברו יגמול אתו חסד כשהוא יזדקק לו, או על כל פנים הוא עושה חסד עם חברו ואוהבו. אבל עיקר מעלת החסד הוא כאשר אדם הולך ועושה חסד עם אלו שיש לו רתיעה מהם, וכמו שאמרו בגמרא (בבא מציעא לב:): שיש מצוה מיוחדת לפרוק לשונא דווקא. וזה דבר שמצוי לאדם הרבה במשך חייו, שיש לו איזה מתח עם חברו או שכניו, ויש איזו טרוניא והקפדה, ועל האדם לדעת שדווקא עם אלו היא עיקר מצות החסד ובוה הוא נמדד יותר מן הכל.

בקשתו של אברהם אבינו ע"ה מאורחיו

נראה להתבונן עוד בפסוקים בתחילת הפרשה שפתחנו. אומר להם אברהם "ויאמר, אדני, אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור מעל עבדך" (בראשית יח ג), מפרש רש"י, "לגדול שבהם אמר, וקראם כולם אדונים. ולגדול אמר אל נא תעבור מעל עבדך, וכיון שלא יעבור הוא, יעמדו חבריו עמו".

'אם נא מצאתי חן בעיניך'

אברהם אבינו ע"ה מתחנן לאורחיו 'אם נא מצאתי חן בעיניך', 'אולי תחוסו עלי ואמצא חן בעיניכם, ותואילו להכנס לביתי'. זה מפליא הרעיון. אחד יודע שיש לו בביתו של אברהם בית מוכן, 'כל דכפין ייתי ויפסח', כל מה שהוא צריך, אכילה, שתיה, לינה - יש לו. וכי צריך עוד לבקש ממנו 'אולי מצאתי חן בעיניך?!', בין אם מצאת חן ובין אם לא מצאת חן, הרי בודאי שהם יכנסו אצלו, לפוש מעמל הדרך, לנוח מהחום הכבד, ולהיטיב את לבם בסעודה.

לתת הרגשה טובה לאורחים

אבל אברהם אבינו ע"ה לא מצפה מהם שיבואו מרצונם שלהם, אלא הוא מבקש מהם, הוא מתחנן אליהם, 'אולי תעשו איתי אתם חסד, תעשו עמי טובה, אולי מצאתי חן בעיניך, אולי יש לי איזו זכות, שבגללה תסכימו לשבת איתי'. מה הביאור בזה, למה אומר כך אברהם אבנו ע"ה? - כי גם זה חסד. יש כאלה שבשעה שהם עושים טובה לעני, הם לא נותנים לעני את ההרגשה הטובה, לשון רבותינו בירושלמי (ערלה פ"א ה"ג) "מאן דאכיל לאו דיליה, בהית לאסתכולי באפיה", כלומר, מי שאוכל דבר מחבירו, מתבייש להסתכל בפניו. ולכן צריך לעשות את החסד באופן שהעני ירגיש שהוא זה שעושה את הטובה עם בעל הבית, ולא שהוא המקבל אותו. זה הטעם שאומר לו אברהם אבינו ע"ה 'אם נא מצאתי חן בעיניך',

בשבילי תבוא ותכנס לביתי, בזה אתה עושה חסד עמדי. זהו דרגה של חסד בשלימות, שהעני ירגיש טוב עם עצמו.

מעשה על הנזהר להניח מעות הצדקה בידו שיקחו העניים מתוך ידו הצדקה

זכורני כי הגאון רבי אליהו הכהן זצ"ל בעל שבט מוסר מספר (ע' בספרו מעיל צדקה סימן פג, וסימן תקפג), על אחד מגדולי העשירים בעירו שהיה בעל צדקות עצום, וכל מי היה מבקש ממנו צדקה תמיד היה מקבל ממנו מתת יד הגונה. אבל דרכו של העשיר הזה ליתן את הצדקה, לא היתה כדרך בני אדם, שהעני פושט את ידו ובעל הבית נותן לתוך כף ידו את הכסף, אלא את הכסף היה משאיר על כף ידו הפתוחה, והעני היה נוטל ממנה את הכסף. ולמה היה נוהג כן? - כדי שיראה וידמה למי שעומד מרחוק ומסתכל, שהעני הוא זה שנותן לבעל הבית. כדי לחסוך את הבושה מהעני. וזה גם ענין גדול, כשהאדם עושה חסד עם חבירו, יראה איך לעשות זאת בחכמה כדי שהמקבל חסד לא יתבייש ולא יצטער.

הולך עם ידיו בתוך כיס מעותיו כדי ליתן הצדקה מיד לעני המבקש

הגמרא במסכת ברכות (נח:): מספרת על אחד מגדולי חכמי התלמוד שהיה הולך כל ימיו עם ידיו בתוך כיסיו, כדי שאם יבוא עני בן טובים, יתן לו מיד צדקה ולא יתבייש. יש אחד שכאשר בא אצלו עני, אומר לו 'חכה רגע, איפה הארנק שלי?', מחפש ומחפש בכיס ההוא ובכיס השני, ובינתיים העני עומד ומתבייש. ועל כן מנהגו של אותו חכם שהיה הולך עם ידיו בתוך כיסיו, כדי שבו ברגע שיבוא עני, הוא יוציא את הכסף מכיסו ויתן לו את הממון מיד, ובכך לא יצטרך העני להתבייש בהמתנה עד שיוציא כסף מכיסו.

קיום מצוה בשלימות

ומכאן אנו למדים יסוד גדול, לא להסתפק בעשיית המצוה סתם, 'לצאת ידי חובה', אלא יש להכניס שכל וחכמה ו'לב' בכל מצוה ומצוה, לראות כיצד לעשות ולקיים את המצוה בשלימות, אם זה כמו שאמרנו עכשיו לגבי מצות הצדקה, לדאוג לחשב שלא יבוא העני לידי בושה, ואם זה בכל מצוה ומצוה לחשוב כיצד ראוי לקיימה בצורה השלימה ביותר.

על הנהגת החסד של הגר"ח מבריסק זצ"ל

הגאון רבינו חיים מבריסק זצ"ל היה בדורו עמוד התורה עמוד העבודה ועמוד החסד, שלשת העמודים שעליהן העומלם עומד התקיימו בו. כל כולו היה איש חסד מובהק במלוא

מובן המילה. מידת החסד המופלאה שהייתה טבועה ברבי חיים בריסק זצ"ל היא מן המפורסמות. ביתו של רבי חיים היה פתוח לרווחה, וכל אחד שהיה רוצה יכול היה להכנס ולהרגיש שם ממש כאילו זה הבית שלו, ולעשות שם ככל העולה על רוחו. הבית היה הפקר לכל, היו יכולים אורחים לאכול ולשתות ולישן שם, להכנס מתי שרצו ולאכול מתי שרצו.

'לוח מודעות' בתוך הבית...

עד כדי כך היו רבים הנכנסים והיוצאים שם, שפעם מישהו החליט לתלות מודעה בבית של הרב, מודעה של פרסומת שהיה צריך לה, 'דרוש צבעי' או משהו כזה. כשאחד עשה את זה, ראו את זה אחרים, ותלו גם הם מודעות, עד שנהיה שם כל הקיר 'לוח מודעות'... זה היה בית פרטי, לא איזה מקווה או מקום ציבורי שתולים בו מודעות... אדם יתאר לעצמו דבר כזה, שהיה נכנס אליו לבית שלו מישהו לתלות מודעה 'למכירה אופניים'... 'מי שצריך חשמלאי שיפנה לטלפון פלוגי'... היה זורק אותו מכל המדרגות. וכי מה זה פה כאן 'מקוה'? - ב'מקוה' תולים מודעות ופתקים כאלה... אבל כך היה אצל ביתו של ר' חיים, הפקר לכולם, היו תולים אצלו מודעות 'מי שצריך זה וזה, יפנה לפלוגי אלמוני', 'מקק למכירה', וכו' וכו', ולא אחד ולא שניים. כי הבית כולו היה חסד.

תפסו לו את המיטה...

הגרי"ז זצ"ל (בנו של רבי חיים), סיפר שפעמים הרבה כאשר היה שב לביתו מהישיבה בשעה מאוחרת, היה מגיע לביתו ובא להכניס למיטתו - ומצא כי המיטה תפוסה. מישהו כבר 'תפס' לו את המיטה, וישן שם. ולא היה לו מקום לישון, היה צריך לחפש מקום אחר לישון.

הגנב שמכר ספרים מביתו של הגר"ח מבריסק

מסופר עוד כי אחד מהמבקרים בבית של רבי חיים מבריסק, היה איש לא כל כך כשר. יום אחד ראה את ארון הספרים העמוס, ולקח משם ספר אחד, ומכר אותו. כיון שראה שאף אחד לא אומר לו כלום, אמר לעצמו, 'ברוך ה', יש לי פרנסה מצויינת...', למחרת לקח עוד ספר ומכר גם אותו. ראה שזה הולך טוב, מכר עוד ספר ועוד ספר, עד שמכר את כל הספרים במדף. כשראה שאף אחד לא פוצה פה ומצפצף לקח את המדף ומכר גם אותו...

'וכי אתה מוחזק בעט יותר ממני?!...'

הרב מבריסק הגרי"ז זצ"ל, בנו של רבי חיים, סיפר שפעם אחת ישב בבית וכתב חידושי תורה, ובאמצע שהיה יושב וכותב מישהו לקח לו את העט מהיד שלו... אמר לו אותו אחד, 'כאן הרי זה הבית של הרב, והכל כאן הפקר, וכי אתה מוחזק בעט יותר ממני?!...'. זהו דבר שרחוק מדעתנו איך יתכן כדבר הזה, אבל כך זה אצל מי שכל המציאות שלו היא 'אהבת חסד'.

אוזן קשבת לקשיי יום

רבי חיים גם מעולם לא אמר מילה קשה לאחד מאותם אנשים קשיי יום שבאו אצלו, ומעולם לא כעס עליהם, אדרבא, עם היותו רב העיר, ועם כל גודל טרדותיו המרובות, היה יושב ומטה אוזן קשבת לכל אותם קשיי יום, ומקשיב להם בסבלנות כדי שיפרקו את אשר על לבם, שיש בזה חסד עצום שאים כמותו להאזין ולהקשיב לאנשים הללו. [ראה עוד להלן ד"ה מספרים].

שלחן עגול

כל כך הרבה חסדים היו בביתו של רבי חיים, אבל אני מתפעל יותר מן הכל, מהשלחן שלו. המוסר השכל הגדול ביותר שלמדתי היה מהשלחן שלו. השלחן שיש לנו בבית הוא בדרך כלל שולחן מרובע, אבל רבי חיים הקפיד שהשלחן שהיה לו בבית יהיה שלחן עגול. ולמה?! - כי גם בזה יש חסד. שהרי, מטבע הדברים כשאדם מכניס אורח לבית ואומר לו תשב כאן על ידי, ובעל הבית יושב בראש השולחן והאורח יושב לידו, כבר מרגיש האורח את עצמו כמו אורח. הוא מרגיש שיש כאן שתי מדרגות, יש את בעל הבית שיושב ב'ראש השלחן', והוא רם ונשא וחשוב יותר, ויש אותי, האורח, שיושב כאן בצד השלחן. וממילא הוא מדבר ומתנהג כמו אורח שמדבר אל בעל הבית שלו. לכן, הסביר רבי חיים, אני לא רוצה שיהיה לי שלחן מרובע, אלא שלחן עגול, כדי שכולם יהיו בשווה. אין כאן מישהו שיושב בראש השלחן ומישהו שיושב בצד השלחן, אלא כולם שווים.

גאון בחסד

רק מי שהוא גאון בחסד, רק מי שהוא נמצא בבחינה הזו של 'אהבת החסד', חושב על הדברים האלו. איך לגרום שכל מי שבא לביתו ירגיש חשוב ושווה בין השווים. יש אנשים ההיפך הגמור, לא די שהם יושבים בראש השלחן, אלא מבקשים גם כן שיביאו להם איזו 'כורסה גדולה' בעלת שתי ידיעות כדי שידעו כולם שהוא בעל הבית, ובשעה שהוא מתרווח על הכורסה ונשען על הידיעות, הוא שואל את האורח, 'כן, במה אני יכול לעזור לך?!'... אבל אצל רבי חיים, אדרבה, קודם נרגיש אני ואתה שווים, נשב יחד על שלחן עגול, ורק אחר כך נדבר ונראה מה אני יכול לעזור ולסייע לך.

'דורש טוב לעמו'

זה מה שמצינו אצל מרדכי שהיה 'דורש טוב לעמו' (אסתר א). לא כתוב שהיה עושה טוב. אלא שהיה דורש טוב. הוא היה דופק מדלת לדלת, אצל כל אחד, ואומר לו, 'אמור נא

לי ידידי, שמא אני יכול לעזור לך במשהו? סוף סוף אני 'משנה למלך' ו'טבעת המלך' אצלי, והרי 'אחשורוש' שקוע בינו וקשה למצוא אותו יבש, תמיד הוא רטוב... לכן אני שואל האם אתה צריך עזרה? אני מוכן ומזומן לסייע! זהו "דורש טוב", הוא לא מחכה שיבואו אליו לבקש ממנו עזרה, אלא הוא בעצמו הולך ומבקש לעזור לאחרים. זה אחד שהחסד זורם בעורקיו, שכל כולו חסד לאחרים.

'אל נא תעבור מעל עבדך'

זוהי המידה של אברהם אבינו ע"ה שהוא שואל ומבקש "אולי מצאתי חן בעיני עבדך", תעשה לי טובה, אולי יש לי איזה חן, איזו זכות ש'אל תעבור מעל עבדך'. מה זה מעל "עבדך"? וכי אברהם אבינו ע"ה 'עבד'? ועוד לשלשה אנשים כאלה? - התשובה היא, כן. כך אברהם אבינו ע"ה מרגיש, וכך הוא נותן את ההרגשה הטובה, שהוא - אברהם אבינו ע"ה עליו אמרו "נשיא אלהים אתה בתוכנו" (בראשית כג ו) - הוא הוא ה'מלצר', והם ה'אדונים'.

'זהו עומד עליהם תחת העץ ויאכלו'

וכך הוא נהג, כ'מלצר' שלהם, שהרי כך אומרת התורה, "והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו" (בראשית יח ח). הוא ה'מלצר' שלהם. זקן בן מאה, חולה, הוא עומד לידם, אתם צריכים מלח? - מיד הנה מלח. 'צריכים פלפל? הנה אני מביא'. וכי חסר לאברהם אבינו משרתים?! וכי לא יכול היה אברהם אבינו ע"ה לישב הוא עם הבורא יתברך, ולהעמיד לאותם אורחים מפוקפקים כמה משרתים שישרתו אותם כהוגן? לא. "והוא עומד עליהם", הוא עומד שם בעצמו כדי לשרת אותם. זו מצוה שבגופו, הוא לא מוותר עליה.

'יוקח נא מעט מים'

וגם הצורה שהוא פונה אליהם ומבקש מהם, "יוקח נא מעט מים, ורחצו רגליכם, והשענו תחת העץ" (בראשית יח ד). אברהם אבינו ע"ה אומר להם 'יוקח נא מעט מים', אל תפחדו שתתעכבו יותר מידי, אביא לכם קצת מים, ותרחצו רגליכם. "ואקחה פת לחם, וסעדו לבכם ואחר תעבורו", תאכלו פרוסת לחם, ואחר כך תעבורו. "כי על כן עברתם על עבדכם", מרגיש כמו 'עבד', כמו שאמרנו, "ויאמרו כן תעשה כאשר דיברת", הם 'מסכימים' להתארח אצלו.

'וימהר אברהם'

ומיד בזריזות, "וימהר אברהם האהלה אל שרה", 'וימהר', למה לרוץ? לך 'מתון מתון', הרי הם כבר כאן, ובוודאי שלא יברחו אלא יחכו וימתינו לסעודה. אבל אברהם אבינו ע"ה

רץ. 'וימרה'. נכנס לאהל ואומר לשרה אמנו ע"ה, 'ויאמר, מהרי שלש סאים קמח סולת', 'מהרי', מהר! בזריזות, תקחי שלוש סאים קמח סולת, 'לושי ועשי עוגות'. שלש סאים קמח סולת, זה כמות גדולה מאוד. מאפיה שלימה... לא הסתפק בשתי ככרות של לחם ברמן... אלא 'לושי ועשי עוגות'.

אברהם ושרה כגופם ולא על ידי שליחים

ואת זה הוא מבקש משרה אמנו ע"ה דווקא. בת כמה היא היתה? גם כן זקנה מאוד. למה היא צריכה לעשות את זה? האם אין משרתים שיכולים לנפות ללוש בעצמם? אבל כך היא דרכם של גומלי חסדים. הם ולא אחר, הם ולא שליח, הם בכבודם ובעצמם, אברהם עצמו ושרה אמנו, לא נותנים את המצוה לאף אחד אחר. חסד לא נותנים למישהו אחר לעשות.

אומר מעט ועושה הרבה

והנה בתחילה אמר להם אברהם אבינו ע"ה שיקח ויביא להם 'פת לחם', פרוסה, לחם קטן, ואילו אחרי זה אומר 'שלש סאים', שלש סאין לפי החשבון זה יוצא כמות גדולה מאוד של קמח, ו'סולת' זהו החלק הטוב ביותר של הקמח. 'קמח סולת', הכוונה שמהסולת עושים את העוגות, והקמח לעמילן של טבחים לכסות את הקדירה לשאוב את הזוהמא, כמו שמפרש רש"י (יח ו). זה מידת 'עין טובה' של אברהם אבינו ע"ה, אומר מעט ועושה הרבה (בבא מציעא פז).

ריצה אחרי 'בן הבקר'

ולרוב אהבת החסד הטבועה בו, את הכל הוא עשה ב'ריצה', בזריזות, "ואל הבקר רץ אברהם", ואמרו רבותינו (פרקי דרבי אליעזר פרק לו), הוא רץ והוא רץ. בן הבקר הזה גם כן רץ וברח מאברהם, והיה צריך לרוץ אחריו... ולכאורה, אתה רואה את בן הבקר הזה שהוא רץ - תעזוב אותו, בשביל מה לך לטרוח כל כך? תביא להם כמה 'עופות', זה גם כן כשר וגם כן טעים... אבל אברהם אבינו ע"ה רץ עד למערת המכפלה (כמו שאמרו שם רבותינו), ביום שלישי למילתו, בהיותו זקן וחולה ביום השלישי למילה והדם מטפטף, והשמש מלהטת, והוא רץ ורץ בשביל להאכיל אותם דוקא ב'בקר' משובח.

לתת לאורחים את המאכלים המשוכחים

וכך, אחרי שהוא 'תפס' את בן הבקר, ושחט אותו, 'ויקח בן בקר רך וטוב', לא נתן להם בשר מאתמול או שלשום, כמו שיש הרבה שאת ה'שאריות' שממילא הם לא נוגעים בהם - אותם הם נותנים לאורח (במקום ל'כלב'). אבל לא כך נהג אברהם אבינו ע"ה, אלא את החלק המשובח ביותר, הבשר הטרי ביותר - שיהיה לאורחים.

דוקא את הלשון' עם 'חרדל' הביא לפניהם

ומפרש רש"י, והוא מדברי רבותינו בגמרא (בבא מציעא פו.), מה כוונת הפסוק 'בן בקר רך וטוב', "שלשה פרים היו, כדי להאכילן שלוש לשונות בחרדל". הרי אם היו שוחטים פר אחד ונותנים לכל אחד 'ירך', שזה כמה עשרות ק"ג של בשר, אדם רק היה מסתכל על זה וכבר היה שבע מהראיה לבדה... ואם היה שוחט רק עגל אחד, בן בקר אחד, והיה מביא לכל אחד 'רגל' של עגל, לא היה טוב?! רגל של עגל, אדם היה צריך לאכול אותו חודש עם מעדר כדי לגמור אותו... אבל אברהם אינו ע"ה שוחט שלש פרים כדי שיוכל לתת להם דוקא את הלשון, כי זה החלק הטעים ביותר, זהו המעדן הגדול ביותר. ומוסיף רש"י שנתן להם את הלשונות עם 'חרדל', לא סתם 'צלו', אלא ב'חרדל'. כשאדם רק חושב ומתאר לעצמו איך היה אברהם מטפל בהם, ומה הכין להם, כבר נעשה רעב... וכל זה, למי הוא דואג כל כך, לשלשת הערבים המאוסים הללו שעובדים עבודה זרה לאבק שעל רגליהם.

'וימחר לעשות אותו'

ואחרי שלקח 'בן בקר רך וטוב', אומר הפסוק, "ויתן אל הנער, וימחר לעשות אותו". גם כאן הכל נעשה במהירות, ומצווה אברהם אינו ע"ה להתנהג בזריזות.

לחנך הילדים לחסד מגיל צעיר

ואגב יש כאן עוד הדרכה שצריכים לדעת, 'ויתן אל הנער', מדוע כאן אברהם אינו ע"ה נותן את זה ל'נער', ואינו עושה כן בעצמו? - מפרש רש"י, מי זה ה'נער' הזה? "זה ישמעאל, לחנכו במצוות". כבר מילדות אדם צריך לחנך את בנו, תדע שגם אתה מצווה בחסד. לכן שיתף גם את בנו במצווה הזו, ולא עשה זאת לבדו.

'ויקח חמאה וחלב'

כל זה לגבי 'סעודה בשרית', אבל אולי יש מישהו מהאורחים שהוא 'צמחוני', או מישהו שרוצה לאכול משהו 'חלבי' קודם הסעודה, 'ויקח חמאה וחלב', גם אותם מביא לפניהם, "ובן הבקר אשר עשה, ויתן לפניהם, והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו", אברהם אינו ע"ה הוא ה'משרת' וה'מלצר'.

כמה חסד מונח כאן

יש עוד להרחיב הרבה בכל פרט ופרט בפרשה הזו, כמה חסד מונח כאן, וכמה הייתה כאן עבודה אישית של אברהם אבינו ע"ה בכדי לשרת אותם, את שלשת האישים שהוא לא ידע שהם מלאכים, אלא ראה אותם כערביים מכוערים עובדי זרה, ואברהם אבינו ע"ה לא חס אל זקנותו, ולא חס על כבודו, ולא על הגילוי האלהי שזכה באותה שעה - את הכל הוא עושה בעצמו בעבורם במהירות ובנפש חפצה, וכל זה כאשר הוא חולה ביום שלישי למילתו שכל תנועה וכל צעד עולה לו בכאבים ויסורים, ודם הברית נוטף ומטפטף, ומשתדל בכל מכל כל בעבור האורחים הללו. זהו 'חסד לאברהם'.

אוי לנו על בית המקדש שהוא חרב

אמרו רבותינו באבות דרבי נתן (פ"ד ה"ה), "פעם אחת היה יוצא רבן יוחנן בן זכאי מירושלים והיה רבי יהושע הולך אחריו, וראה בית המקדש חרב, אמר רבי יהושע, אוי לנו על זה שהוא חרב! מקום שמכפרים בו עוונותיהם של ישראל!". רבי יהושע היה עוד בזמן שבית המקדש היה קיים, וראה את בית המקדש בתפארתו, ועבד במקדש (סוכה נג. ערכין יא), ועתה כיון שראה את בית המקדש חרב ושמם, 'שועלים הלכו בו' (איכה ה יח), נאנת באנחה גדולה המשרבת גוף ונפש, 'אוי לנו על זה שהוא חרב! מקום שמכפרים בו עוונותיהם של ישראל'.

גמילות חסדים היא כפרה כבית המקדש

נענה והשיב לו רבן יוחנן בן זכאי לרבי יהושע, "אמר לו, בני אל ידע לך, יש לנו כפרה אחת שהיא כמותה. ואיזה? - זה גמילות חסדים, שנאמר כי חסד הפצתי ולא זבח" (הושע ו אדם שדבוק במידת החסד, זה מועיל לו לכפרה כמו שהיה בזמן שבית המקדש היה קיים ומקריבין בו קרבנות לכפר עלינו (וע' ברכות ה:), ואפילו יותר מזה (ראה בדברי רבינו שליט"א בספר מנוחת שלום חי"ב סי' סז).

ב. בית המקדש - מקום כפרת עוונותינו

ועיקר הצער של רבי יהושע על חורבן הבית הוא בית המקדש הוא 'מקום שמתכפרים בו עוונותיהם של ישראל', כי כל ה'חפצא' של בית המקדש עניינו כפרת עוונות לבית ישראל, וזה הסיבה שהוא נקרא 'לבנון', שהוא מלבין עוונותיהם של ישראל כמו שאמרו בספרי (פרשת ואתחנן) ובגמרא (גיטין נו:), ובהגדה של פסח אנו אומרים "ובנו לנו בית הבחירה לכפר לנו על כל עוונותינו", (וראה עוד בדברי רבינו שליט"א בספר מנוחת שלום חי"ב סי' סז).

הכל חייבים במצוות חסד

כולם חייבים במצוה הזו של 'חסד'. אין זו מצוה עשה שהזמן גרמא שנשים פטורות הימנה, ואין זו מצוה שנוהגת רק ביום ולא בלילה, זו מצוה הנוהגת יום ולילה, עשרים וארבע שעות ביממה, ומצווים בה אנשים ונשים כאחד, ואין פוטר.

'כנפיים' שיש לארץ לשמש לחיות לכרוכים ולשרפים

במדרש רות רבה (פ"ה ס"י יב), "אמר רבי אבון, שמענו שיש כנפים לארץ, שנאמר מכנף הארץ זמירות שמענו" (ישעיה כד טז), ולא רק לארץ יש 'כנפים', אלא מוסיף רבי אבון, "וכנפים לשמש, שנאמר וזרחת לכם יראי שמי שמש צדקה מרפא בכנפיה" (מלאכי ג ט), הרי שגם ל'שמש' יש 'כנפים'. "וכנפים לחיות", הכוונה ל'חיות הקודש', מלאכי השרת, "שנאמר וקול כנפי החיות", והוא פסוק בספר יחזקאל (ג יג). "וכנפים לכרוכים", אלו גם כן מלאכים, אבל בדרגה אחרת, "שנאמר, כי הכרוכים פורשי כנפים" (מלכים א ח, ז), "וכנפים לשרפים", אלו מלאכי הקדש, ואלו מעלתם המעולה ביותר, "שנאמר שרפים עומדים ממעל לו שש כנפים" (ישעיהו ו ב).

גדול כוחם של גומלי חסדים שחוסים בצילו של הקב"ה

ומסיים המדרש, אחרי הדרשה הזו על ה'כנפים', "בוא וראה כמה גדול כוחן של צדיקים, וכמה גדול כוחה של צדקה, וכמה גדול כוחן של גומלי חסדים, שאין חוסים לא בצל שחר, ולא בצל כנפי ארץ, ולא בצל כנפי שמש, ולא בצל כנפי חיות, ולא בצל כנפי כרוכים, ולא בצל כנפי שרפים, אלא חוסים הם "בצל מי שאמר והיה העולם", הבורא ית"ש, "שנאמר, מה יקר חסדך אלהים, ובני אדם בצל כנפיך יחסיון" (תהלים לו ח). עד כאן דברי המדרש.

'דע לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון'

וטעון ביאור, מה באו רבותינו ללמדנו במדרש זה? והביאור הוא, כי זאת ידוע לכל אדם, ופשוט וברור לכל אחד, שיש משפט על כל מעשה שאדם עושה, 'דע לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון' (אבות פ"ג מ"א).

יש המעדיפים לדהוק את הידיעה הזו כ'בת היענה'

וזו ידיעה פשוטה מושכלת וברורה לכולם. אלא שיש אנשים שמסכיחים דעת מהדבר הזה, ומתעלמים מהידיעה הזו, לפי שידיעה זו משעבדת אותו ומחייבת אותו להיות יהודי נאמן לה' ולתורתו, וכיון שקשה לו לקיים את המצוות כראוי ולעשות רצונו של מקום, הוא נוהג

מנהג 'בת היענה', מסיח דעת ועוצם עיניו. אבל מכל מקום כל אחד יודע שיהיה דין ומשפט על כל נעלם.

בעולם הזה יכול לתקן על ידי תשובה

וכל אחד יודע שהמשפט הוא משפט חמור, ו"אין רחמים בדין" (ילקוט שמעוני פרשת ואתחנן רמז תתטו). ואמנם כאן בעולם הזה יש תקוה על ידי 'תשובה', ואם שב בתשובה יכול לתקן הכל, ואפילו יהיה בדרגה הנמוכה והשפלה ביותר. אבל בעולם האמת - 'מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת', ומי שלא טרח בערב שבת - יאכל את עצמו... לא יעזור כלום. היום לעשותו ומחר לקבל שכרן (ע"ז ג). הפסדת. שם כבר אי אפשר לתקן.

סניגור בדין שמים

והנה אם אדם היה יודע שעכשיו דינו בשמים והוא צריך למסור דין וחשבון על כל המעשים שעשה במהלך שמונים שנות חייו, על כל הדיבורים, ועל כל המחשבות, וכו' וכו'. האדם כולו היה בפחד, 'מה יהיה איתי, איך אעמוד במשפט?!'. והנה מודיעים לו, 'המשפט בשמים אינו כמו המשפט בארץ, אנחנו מעמידים לך 'סניגור', שהוא ילמד עליך זכות ויסגור עליך!'

סניגור רש"י או הרמב"ם

מתחיל האדם חוקר ודורש, מי הוא הסגור שלי? אולי יהיה עורך דין טוב, ויש לי תקוה. אומרים לו, 'הסגור שלך יהיה רש"י, או הרמב"ם'. שומע כך, אומר, 'זה טוב, מי זוכה לסגוריא שכזו, מגדולי גדולי חכמי ישראל. אלו בטח ימצאו לי איזה זכות, אולי על דרך הפלפול, אולי דרך לימוד זכות!'

הלל הזקן סניגור

אחר כך מודיעים לו כי החליטו בשמים להחליף לו את הסגור. הוא כולו נבהל ונרעש, חושש שמא ואולי לפי ערך מעשיו, החליטו לתת לו עורך דין של זמננו... אומרים לו, 'אל תדאג, החליטו לתת לך לעורך דין את הלל הזקן'. הוא שומע את זה ונרגע. הלל הזקן, שאמר אם אני כאן הכל כאן (סוכה ג), כבר מתחיל האדם לחייך. אם הלל הזקן ה'עורך דין' שלי, הוא ימצא לי זכויות שגם אני עצמי לא יודע אותם...

משה רבינו ע"ה סניגור

עוד הוא חושב, ומודיעים לו שלישית, 'החליפו לך את העורך דין. בסוף לא יהיה זה הלל הזקן שיליץ עליך יושר!'. הוא מתחיל שוב לחשוש ולפחד, ואומרים לו, 'אל תדאג, החליטו שהעורך דין שלך יהיה משה רבינו ע"ה!'. עכשיו הוא כבר מתחיל להצטער... חושב,

פרשת וירא | מגיד דבריו ליעקב

כב

'חבל שהחברים שלי שעודם למטה בעולם הזה לא רואים את המשפט שלי. היו באים לראות איך אני עומד במשפט ומשה רבינו מוציא אותי זכאי, חבל חבל שהם לא נמצאים פה...', הרי משה רבינו ע"ה, רעיא מהימנא שמסר נפש על כלל ישראל, 'אוהבן של ישראל' (מנחות סה.), שאמר על עצמו "יאבד משה ואלף כמותו, ואל יאבד אחד מישראל" (תנחומא פרשת ואתחנן סי' ו), ובמדרש (דברים רבה פר' ז סי' י) אמרו שאמר משה רבינו ע"ה, "אמר לפניו, ריבוננו של עולם, ימות משה ומאה כיוצא בו, ולא תנזק ציפורנו של אחד מהם" מישראל, ואם הוא ה'סנגור' שלי, בוודאי שאצא זכאי בדין, הלא אפילו למלאכי השרת כבר יכל כמו שאמרו בגמרא (שבת פח.).

הקב"ה סניגור

לא חולפים כמה רגעים ואומרים לו, 'בסוף משה רבינו ע"ה לא יוכל לייצג אותך, יהיה מישהו אחר שילמד עליך זכות'. מי עכשיו? 'הקב"ה בכבודו ובעצמו, הוא יעמוד וילמד עליך זכות'. אומר לעצמו: 'הוא יהיה הסנגור שלי, לא צריך יותר מזה, בוודאי שאצא זכאי בדין ובמשפט, הרי הוא הדיין והוא העד, ואם הקב"ה הוא זה שמלמד עלי זכות, ודאי שאצא זכאי בדין'. ובאמת זה כך. אם הקב"ה מלמד על האדם זכות, מה מקום יש עוד למקטרג לעמוד ולקטרג.

הקב"ה מלמד עליו זכות במשפט

זה מה שלימדו אותנו כאן רבותינו במדרש שהזכרנו, מי שגומל חסד ועושה צדקה, הוא לא חוסה בצל כנפי שחר, ולא בצל מלאכי השרת ולא שרפים ולא כרובים, ולא חיות הקדש, ולא בצל אף אחד. אצל מי הוא חוסה? אצל ה' יתברך. הוא עצמו ילמד עליו זכות במשפט.

אוהב חסד

מי זוכה לזה שהקב"ה יהיה ה'סנגור' שלו? - מי שאוהב חסד. ולא מי שעושה חסד בעל כרחו, שממתין 'מתי כבר ילך העני', ומתי כבר ננוח ומתי כבר נתפטר מהצורך לטרוח. ההיפך הגמור. באהבה הוא עושה את זה ומחכה לדברים האלו. מחבל תחבולות כיצד לגמול חסד. הוא יזכה לחסות בצל כנפי השכינה.

'טוב לחסות בה' מבטוח בנדיבים'

את היסוד של ההסבר הזה ביאר רבינו החפץ חיים זצ"ל בספר אהבת חסד (ח"ב פ"ד), אחרי שהביא דברי המדרש, כתב: "הכונה הוא, דידוע שכשהבית דין של מעלה דנין את הדין, אף שגם בהם יש מלאכי רחמים מרובין, אפילו הכי יש בהם גם כן דין, מה שאין כן כשהקב"ה לבדו דן - הוא רחמים מרובין. ועל זה אמר הכתוב "טוב לחסות בה' מבטוח בנדיבים" (תהלים

חסד בדברים קטנים

בואו נתרגם את הדברים 'הלכה למעשה'. מהו זה חסד, מה זה חסד? יש אומרים, שאם אתה הולך ברחובה של עיר, ואתה רואה אישה זקנה בת שבעים וחמש הולכת עם סלים שהביאה מן השוק, וכל פסיעה ופסיעה שהיא עושה הרי זה מעשה ניסים שהיא לא מתמוטטת, ואתה בא ולוקח את הסלים הביתה, הרי זה חסד... אמת ויציב, ודאי שזה חסד, מצוה גדולה ויקרה. אבל חסד זה לא רק בדברים כאלו. חסד מתבטא גם בדברים קלים.

לפתוח את הדלת זה גם חסד

הפלא יועץ (ערך חסד) אומר, חסד מתבטא בכל עשיית רצון הזולת. והוא מביא דוגמא, אדם בא ודופק בדלת של חברו, יש כאלו שלא איכפת להם שיש מי שדופק בדלת, 'עד שלא אגמור לאכול, או עד שאגמור לנוח, לא אפתח את הדלת', ואחרי שהוא פותח את הדלת הוא מסתכל על הדופק בכאלו עינים שההוא נבהל כבר, הגעתי לגן החיות?!... אבל אם פותח מיד כדי לא להשאיר אותו עומד הרבה זמן, ומיד מכניס אותו בחיוך, 'בבקשה, בוא תכנס', זהו חסד, זהו עשיית רצון הזולת.

לפרוט כסף זה חסד

מגיץ אחד ומבקש לפרוט כסף. היום יש הרבה שטרות גדולים, שטרות קטנים אין, לפי שכלתה פרוטה מן הכיס... ומבקש לפרוט. והאדם אומר 'אין לי'. ובאמת יש לו 'בנק' בכיס... אבל הוא אומר 'אין לי', כי אין לו כח להתחיל להתעסק עם זה. מה איכפת לך? תפרוט, זה חסד!

להשאיל לחבר הנצרך לו

אדם מבקש 'עט' כדי לכתוב משהו, אתה מגיש לו אותו בשמחה ובששון, במאור פנים, זהו חסד. יש אחד שלא אוהב להשאיל כלים. למה? - כי רק הוא 'שואל', הוא לא מרשה לאחרים לשאול ממנו... וחבל, בכל השאלה של כלי או ספר לחברו הרי זה קיים מצות חסד.

זהירות להשיב מה ששואלים מהחבר

ג. וצריך לעורר גם על השואלים שיחזירו את מה ששאלו מיד כשיכולים. אחד אמר לי שיש לו ספריה מלאה, אבל לא ספרים שלו, כל הספרים אצלו שאולים מאחרים, והם מונחים אצלו שנה ושנתיים עשר שנים ועשרים שנה, אחרי זה גם יוריש את הספריה גם לבניו... זו לא 'השאלה' אלא 'גנל'. קראת את הספר, למדת בו - תחזיר. ואם לא החזרת, לא די שגולתה, אלא עוד שאתה נועל דלת בפני גומלי חסדים, אנשים יאמרו 'השאלתי כלי זה ולא חזר אלי, השאלתי ספר אלמוני ולא חזר אלי, כמה אני יכול?!'. וכבר הזהיר ועורר על זה הפלא יועץ (ערך חסד).

חסד מתבטא גם בדברים קטנים

אמנם בפרשה שלנו אנחנו רואים אצל אברהם אבינו ע"ה עמוד החסד, חסד בדרגה גבוהה, לעמוד בחום היום, כמו שאמרנו, אבל חסד מתבטא לא רק בדברים גדולים, אלא גם בדברים הקטנים והיום יומיים.

אמירת פרקי תהלים לזכות הנפטר - חסד

וצריך לדעת, כי 'חסד' הוא בין עם החיים ובין עם המתים. הכרתי חכם אחד מחכמי ירושלים, שאמר לי שכאשר הוא רואה ברחוב מודעת אבל (בר מינן), מיד בו במקום הוא אומר כמה פרקי תהלים לכבודו ולעילוי נשמתו של הנפטר. זה החסד הכי גדול. חסד

'איש את אחיו יעזורו'

ד.

ורובא דעלמא לא די שלא אומרים פרקי תהלים, אלא נוהגים שאם רואים מודעת אבל מיד רצים ובודקים מי שם נפטר. 'זה שכן שלי? חבר שלי? אולי זה שכן פלוני, והלוואי שזה שכן אלמוני...!' יש כאלו שגם זה חושבים... וכשרואה שזה מישהו אחר שנפטר, הוא נרגע, 'ברוך ה' לא קשור אליי', והוא ממשיך הלאה. וכי זו תרנגולת שמתה? (ע' שבת קנא סע"ב), הרי זה גם אחיך! איפה האהבה והחיבה?! איפה ההרגשה של ה'ערבות' של כלל ישראל, של 'איש את אחיו יעזורו'.

הצווי של לא תיקום ולא תיטור

בירושלמי (נדרים פ"ט ה"ד) אמרו, מהו שנצטוונו 'לא תיקום ולא תיטור', מפני מה צוותה כן התורה? - הא למה הדבר דומה לאחד שהיה בוצע בסכין כיכר לחם, אבל בשעה שחתך, לא שם לב וחתך לעצמו גם את האצבע. מה עשה אותו "חכם"? התחיל להכות את היד השניה, זו שחתכה אותו. 'למה חתכת לי את האצבע?!', ומכה אותה. מי שיראה דבר כזה יאמר, 'יהודי הזה בלי ספיקות טעון אשפוז...!' לא מספיק שיד אחת פצועה וחבולה, עוד מכה את היד השניה?! אומר הירושלמי, אחד בישראל שפגע בחבירו, אם אומר הנפגע, 'אני אחזיר לו לחבירי בכפל כפלים, בריבית דריבית!', הרי זה בדיוק כמו המשל, שהרי כלל ישראל הם כגוף אחד, כאיש אחד. ולעצמך ולגופך אתה מרביץ ומכה.

משל למי שעוקר את שיניו מחמת שנשכו את לשונו

הביאו על זה משל נפלא מאד, על אחד שהיה אוכל ובשעת האכילה מרוב הלהיטות, השינים לא לעסו רק את הלחם אלא גם את הלשון, וזה מאד כואב כידוע, ובפרט כשזה באמצע האכילה, ומפריע לו באכילתו... מה הוא עשה? לקח 'צבת' והתחיל לעקור את השינים אחת אחרי השניה. למה? - נקמה! 'מה פתאום נשכתם את הלשון?!'. והרי אדם כזה הוא לא מן היישוב.

עם המת. חסד עם מת זה לא רק ללוות אותו לבית הקברות, אלא לדאוג לו לעולם העליון שתהיה לו נחת רוח לנשמתו ולעשות לו עילוי נשמה. וזה עיקר החסד עם המת. לדאוג לנפשו ונשמתו. וכמו שכבר עורר על זה הפלא יועץ (ערך חסד)¹.

להתפלל עבור חבירו שרץ אחרי האוטובוס

עוד אמר לי אותו החכם, תמיד תתבונן ותראה שכשאדם רץ להספיק את האוטובוס, והנהג כבר מתחיל קצת בנסיעה, והאדם עודנו רץ בכל כוחו כדי להספיק את הנסיעה, מה עושים כולם? מה עושה כל הציבור? עומדים ומסתכלים. בוחנים מי יזכה בתחרות... ואם האוטובוס נסע, מעודדים אותו, פעם הבאה תרוץ מהר יותר... זה גם כן 'עידוד'... אבל אני כאשר אני רואה כזה מקרה, אני מיד עומד בתפלה 'ריבון העולמים, אנא תכניס בלבו של הנהג שיהיה רחמן ויחכה וימתין לו'. כך מתנהל מי שאכפת לו מחבירו. וזה גם חסד.

אנשי ציבור יכולים לקיים מאות מצות חסד ביום

ובאמת יש לעורר על הנקודה הזו, שאותם אלו שהם אנשי ציבור, או שהם מתעסקים עם הציבור, כדוגמת נהגים, יכולים לעשות הרבה מאד מצוות של חסד בכל יום, וכל זה 'כלאחר יד', יכולים לקנות חבילות של מצוות כל יום. להמתין לכל אחד ואחד בסבלנות, לחייך לנוסעים ולהאיר להם פנים, ואין צריך לומר שלא לצעוק ולגעור עליהם.

אותו דבר אדם שפגע בך, ואתה מחזיר לו נקמה, אתה עושה בדיוק אותו דבר. להיפך אתה צריך לעשות, להאיר לו פנים שוחקות, להדריך אותו וללמד אותו.

הנהגת הגרב"צ אבא שאול זצ"ל

ה.

א"ה, בנותן טעם להוסיף בזה מה שכתב רבינו שליט"א בספר מנוחת שלום (חלק יא סי' נג דף קמ ע"א): ושמעתי על מו"ר הגאון הגדול, שר התורה והיראה ועמוד ההוראה, החכם השלם, רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל שהיה זמן שהיה רגיל ללמוד בספרי רבותינו גדולי הדורות נ"ע שאין כל כך למדים תורתם בזמן הזה, אחר שטרחו עסקו ועמלו והתעצמו בתורה זיע"א, למה תהיה משנתם רקנית ואין נהנים ממנה, ורצה להנותם ולעבד ניחא להו שיהיו שפתותיהם דובבות בקבר זיע"א, והיא הנהגה יקרה ונפלאה הראויה לו זצ"ל, ואכן כבר כתב בספר פלא יועץ (ערך חסד): "כשלומד דברי חכמים ונושא שמותם עלי שפתיו, יכוין שיהיו שפתותיהם דובבות בקבר, כי גם זה חסד גדול הוא" ודוק היטב. [ראה עוד שיחה להלן פרשת חיי שרה מהקול סופר].

הדואג לנשמתו של חברו

אחד שהוא 'אופה', אם עושה מלאכתו בנאמנות, גם זה חסד. ואין הכוונה שיהיו משקלותיו מכוונים וכל כיוצא בזה, שזה ענין בפני עצמו ואיסור חמור של גזל, אלא אפילו במלאכה עצמה, למשל בניפוי הקמח, לא יהיה מנפה את הקמח ברשת שגם פילים יכולים לעבור דרך הרשת הזו... יעשה ניפוי כמו שצריך כדי להציל את הציבור מאיסור תולעים. וכי זה לא חסד? הפלא יועץ (ערך חסד) כתב שזה גדול מן הכל. כשאדם דואג לנשמתו של חברו זה החסד הגדול והאמיתי מכולם. וכשהוא בודק בכל פעם את הרשת, ומחליף אותה כשצריך, זהו חסד אמיתי, וכן כל כיוצא בזה, רק צריך לשים לב לדברים הללו.

'עולם חסד יבנה'

ונראה קצת מלשוננו של רבינו הפלא יועץ זצ"ל (ערך חסד): "חסד הוא עמוד העולם, עד שנאמר עולם חסד יבנה" (תהלים פט ג), שלשה עמודים יש שעליהם העולם עומד, תורה, תפילה וחסד. חסד הוא אחד משלשת העמודים.

אוכל מפירותיהן בעולם הזה

מוסיף הפלא יועץ, "והוא מהדברים שהאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה, והקרן קיימת לו לעולם הבא" (פאה פ"א). והגאון חיד"א זצ"ל בספר חומת אנך (בראשית כו אות י, ותהלים מזמור נח פסוק יב) מביא מרבינו האר"י ז"ל שדקדק בלשון הברייתא, שלא נאמר 'אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה', אלא שנו חכמים 'אלו דברים שאדם אוכל מפירותיהן בעולם הזה'. משום שאם היינו שונים בלשון, 'אוכל פירותיהן בעולם הזה', הייתה המשמעות שאת כל הפירות של השכר עבור המצוה הוא אוכל כאן בעולם הזה, ונשאר לו לעולם הבא רק את הקרן בלבד. אבל אחרי שהתנא דקדק בלשוננו, 'אלו דברים שאדם אוכל מפירותיהן', נמצא שגם מהפירות הוא לא אוכל כאן את הכל, אלא רק חלק מהפירות, וממילא יישאר לו לעולם העליון גם הקרן וגם עוד חלק מן הפירות. (ועיין כף החיים סימן מ"ח אות א').

חסד על ידי דיבור בלבד

מוסיף הפלא יועץ יסוד גדול: "וכללות החסד הוא, שיעשה חסד בגופו בממונו ובדבריו". החסיד רבינו יונה ז"ל באגרת התשובה לימד אותנו, "ברוח שפתיו ילבש צדקה כשרון ובאמרי פיו היו רב פעלים, ויגדיל ויאדיר מעשים טובים, גדולים מן האדיר אשר בנדיבים

ומהמפזרים ונותנים צדקה", דהיינו, הרבה פעמים לאדם אין אמצעים לעשות חסד, אבל ב'דיבור' הוא כן יכול לעשות חסד. בעצה טובה, בהכוונה נכונה, או לקשר אותו לאדם אחר שיכול לעזור לו. והרבה פעמים דיבור מועיל יותר מאשר חסד במעשה בגופו או בממונו.

עובדא על הגר"ח מבריסק זצ"ל

מספרים על הגאון רבי חיים מבריסק זצ"ל, שראו אותו פעם אחת יושב בבוקר אחרי התפלה עם זקן אחד מפשרוטי העם לשיחה ארוכה, ואפילו היה נראה שיש שחוק ושעשוע ביניהם. ותמהו הרואים על זאת, כי תמיד היה רבי חיים מבריסק נתון באימה ויראה וכובד ראש, ועתה ראו אותו בשחוק ובשמחה. רואים את רבה של 'בריסק' יושב עם איזה זקן פשוט שאפילו צורת אות לא יודע. שאלו אותו 'מאי האי? על מה ולמה זכה האיש הזה ליחס כל כך מכובד?!', אמר להם, 'מה אתם חושבים, שלו אין דאגות, שלו אין צרות? לכל אחד יש צרות. הוא מחפש למצוא אוזן קשבת. היה צריך לשבת אתו, להטות אוזן, לשמוע את צרותיו, שיוכל להשיח את כאב לבו, וכך עשיתי ועודדתי אותו עד ששמח לבו!'. וכזאת ממש מסופר על הגאון רבי ישראל מסלנט זצ"ל (אור ישראל חלק נתיבות אור הניו ע"ד).

שאלתו של רבי ברוקא אליהו הנביא מי מבני השוק מבני העולם הבא?

בגמרא במסכת תענית (כב). אמרו, כי רבי ברוקא חזוהו היה שכיח אליהו הנביא אצלו, ופעם אחת בהיותו בשוק והיה עמו גם כן אליהו, שאל אותו רבי ברוקא: 'מי כאן מהאנשים שלפנינו בן עולם הבא?!', וזה לא דבר קל לזכות ל'עולם הבא', זה דורש עבודה מתמדת.

'אינשי בדוחי אנן'

והגמרא מאריכה, ומספרת שם שהצביע לו אליהו על שנים שהלכו שם בשוק ואמר לו שהם בני העולם הבא. 'שני אנשים אלו שלפנינו הם בני העולם הבא!'. הלך רבי ברוקא וחקר מי הם אנשים אלו, מה הם עשו שהם זכו ל'עולם הבא', שאל אותם, כיצד זכו לזה, הרי לא כל כך קל להכנס לעולם הבא... והם אמרו לו "אינשי בדוחי אנן, מבדחינן עציבי", אנחנו בני אדם שמחים ומשמחים, זה ה'מקצוע' שלנו. אם רואים מישהו שנפלו פניו, אם אנחנו שומעים שיש מישהו שיושב בצער, (ולא חסר סיבות לזה עם כל הייסורים והצרות), אנחנו באים אצלו ומשתעשעים ומעודדים ומשמחים אותו, אומרים לו מילה טובה ומנחמים אותו, עד שרואים שחזור אליו מאור פניו והוא מתחיל לצחוק ולשמח. כבר יש שמחה על פניו. וכשאנו רואים שכבר נעשה שמח, עוברים לחפש מישהו אחר... יש לזה הרבה 'קליינטים'... בזכות הוזהו הם זכו לעולם הבא.

'להחיות לב נדכאים'

זה דבר גדול מי שיכול לעודד את חבריו ולשמח אותו. זו מצוה עצומה. 'להחיות לב נדכאים' (ישעיה נז טו). להחיות אותם עם 'מילה טובה' ועם 'חיוך על השפתיים'. לקרב את קרוביו. 'כל ישראל ערבין זה לזה'. לעודד את כולם, הרבה אפשר לזכות ולזכות בזה.

בדחנות כשרה

ולכן הגאון רבי חיים פאלאג'י זצ"ל מעורר על כך שמי שיודע "בדחנות כשרה", יכול הרבה להרוויח בזה. לא חלילה "שחוק וקלות ראש", הס מלהזכיר, אלא שמחה ראויה ושמחה של מצוה. (ע' תוכחת חיים פרשת שמות עמוד קפא, ובספר מי החסד ח"ב דקמ"ג ע"ג מעשה על זה, וכך היה נוהג, כעדות בנו בספר צוואה מחיים אות כא ראש עמוד פ מהדו"ח).

לא ימעט מחסד בגופו בעבור מה שעושה בפיו בלבד...

זהו מה שאומר הפלא יועץ לעשות חסד בדיבוריו. ב'דיבור' בלבד, בלי טרחה בגוף או בממון, אפשר להרוויח הרבה הרבה. וכמובן אין המכוון שמי שיכול לעשות חסד בגופו או בממונו יאמר 'אין לי צורך בזה, אני אסתפק בעשיית חסד בדיבור... אני אשלח אותו לאנשים אחרים שעושים חסד...!', אדם צריך לעשות חסד ככל אשר לאל ידו, אלא שאם אין ידו משגת, ידע האדם שחסד ניתן בעשייה גם עם ה'לב' לבד, עם דיבור נכון המשמח לב אנשים.

כל חסד בין מועט בין מרובה הוא מצוה מדאורייתא

מוסיף הפלא יועץ: 'וכל איש, אשר בכוחו לעשות - יעשה, אין חילוק בין רב למועט, מצוה דאורייתא קעביד, כגון לפתוח הדלת לדופק על הדלת, וכגון להחליף מעות בפרוטות, וכגון להושיט דבר לחבירו וכדומה, כמה דברים יש שהם קלים לעשות חסד עד שכמעט זה נהנה וזה אינו חסר, ובני אדם מזלזלים בהם', והזלזול הזה לא נובע מרשעות או מאטימות הלב חלילה, אלא 'ולא ידעו מה הוא חסד ומה רב טובו'. גם חסרון ההבנה מהו חסד, אדם חושב 'וכי מה זה כל כך משנה אם אשאיל לו את העט שלי או לא?', או אם אפרוט לו שטרו או לא, אבל לא כן הוא! זה בדיוק חסד! בזה מקיים מצוה מן התורה. וגם "לא ידעו מה רב טובו", חוסר ההתבוננות במעלת החסד, כי הוא עמוד העולם.

רבים המוציאים הוצאות על 'מנהג' ולא על 'מצוה דאורייתא'

עוד מוסיף הפלא יועץ, 'והתימה על בני אדם שנותנים כמה מעות על מצות פתיחת ההיכל', אנשים מוכנים להוציא על פתיחת ההיכל אלפים ורבות. הרי זו 'סגולה'... "או על הולכת

פרשת וירא | מגיד דבריו ליעקב

ל

ספר תורה וכדומה, או להיות סנדק וכדומה, שאינן לא מדאורייתא ולא מדברי סופרים, רק חיבוב מצוה ומנהגן של ישראל", ואמנם אסור לזלזל במנהגן של ישראל קדושים, אבל אחרי הכל זהו רק מנהג, "ועל מצוות דאורייתא שיוכלו לעשות בנקל, ובלא כסף ובלא מחיר, כגון מצות גמילות חסדים ומצות כיבוד אב ואם", גם מצוה זו של כיבוד אב ואם לדאבוננו היא מצוה מאד מוזנחת, ומה רב גדלה ורב שכרה, "ומצות מפני שיבה תקום והדרת פני זקן וכדומה, כהנה וכהנה, עוברים עליהן בשאט נפש מבלי שים לב כי מצוות הנה לקיימן, ה' הטוב יכפר בעד".

בכלל מצות חסד מצות 'ואהבת לרעך כמוך'

מוסיף הפלא יועץ, "ובכלל מצות גמילות חסדים, מצות ואהבת לרעך כמוך (ויקרא יט יח). שייציר בדעתו אם הוא היה נצרך לאותו דבר, איך היה רוצה שחבירו יעשה לו? ככה יעשה הוא לחבירו!", הרבה פעמים כשמבקשים מאדם דבר, הוא דוחה את זה לפעם אחרת. והפלא יועץ נותן עצה טובה לאדם, לפני שאתה דוחה את זה, תדמיין בדעתך: אם היית אתה נצרך לזה, לא היית רוצה שיעשו את טובתך מיד? האם היית רוצה שידחו אותך? תתנהג אתה עם אחרים הזקוקים לך כאילו אתה היית הנוקב!

לפום צערא אגרא ולחפריש ממוזן לחסד

מוסיף הפלא יועץ, "ואל יחוש על טורח גופו, דלפום צערא אגרא. והאיש אשר חננו ה' עושר, בזה יתהלל בעשרו בעשותו משפט וצדקה והלוואת הן וחסד, ואשרי אנוש יעשה זאת, שיפריש מממונו מעשר או איזה חלק מנכסיו להלוואת הן וחסד, ויקנה גם כן כלי תשמיש הצריכים לרבים וישאילם להם, עליו הכתוב אומר הן ועושר בביתו וצדקתו עומדת לעד".

לחפקיד ממונו כגמ"ח ולא בבנק

ובאמת כמה חבל, אדם יש לו כסף והוא מונח לו ב'בנק', הרי עם הכסף יכל לעשות דברים גדולים אחרים, למשל לעשות גמ"ח, שהיום בדורינו זה דבר גדול. ואפילו אם אינו יכול להקים גמ"ח בעצמו, אבל, כפי שאמר החפץ חיים, יכול להפקיד את כספו אצל גמ"ח, והרי הוא נוטל חלק במצוה, ונחשב לו כל הלוואה מהגמ"ח שכאילו הוא עשאה לבדו (אהבת חסד ח"ב פט"ז). אלו 'מניות' שלעולם לא יתמוטטו, והרי הוא קונה עולמו בשני עולמות. [וראה עוד דברי רבינו שליט"א בספר שנות חיים (ערך כתיבת ספר תורה) ע"ש].

עיקר חסד - בתוך ביתו של אדם

וצריך לזכור, שמצות החסד בראש ובראשונה מתחילה בבית. יש אחד שהוא גומל חסדים לאין מספר. את כל המתים בעיר יקבור [וגם את החיים...], את כל החולים יבקר, אבל בבית שלו? - פחד פחדים. וזה הקלקול הכי גדול שצריך לצווח על זה ככרוכיא. חסד מתחיל בבית, שם זה העיקר, ורק אחרי זה יכול להתפשט ולהתרחב החוצה.

בשמים בוחנים איך התנהג האדם עם אשתו

ואני רוצה לקרוא פסקא קצרה ממה שכתב אחד מהגדולים בדורנו, הגה"צ רבי שלמה וולבה זצ"ל (קונטרס מאמרי הדרכה לחתנים עמוד יא), "הגאון רבי חיים ויטאל זצ"ל", תלמידו של רבינו הארי"ז ז"ל "אמר", [ואני לא יודע בדיוק מה המקור של זה בדברי מהרח"ן], "כי מידותיו של אדם נמדדות אך ורק כפי יחסו אל אשתו. כלומר, אדם שעוסק בגמילות חסדים עם המון אנשים, מלווה ונותן, מבקר חולים, מנחם אבלים, משמח חתן וכלה", שכל אלו הם מצוות יקרות לאין שיעור, "בודאי ישחק ליום אחרון בבוא עת פקודתו, כי זכויות רבות לו במעשה חסד", אומר, לעצמו, 'בודאי יקבלו אותי בשמים בשמחה ובששון, כל מלאכי השרת יבואו לקבל את פניי, הרי כמה חסדים עשיתי!'. "אבל ידע נאמנה, כי בשמים בודקים איך התנהג עם אשתו, אם גם עמה גמל חסד כל ימיו - אשריו טוב לו. אך אם אותה הקניט והזניח, בביתו כעס והקפיד ללא רחם, ללא חסד ונשיאות בעול, זה מכריע את דינו, ולא יזכרו לו מאומה מכל חסדיו שעשה עם אחרים".

אין לחוש ל'בל תוסיף'...

אלו הם דברי רבי חיים ויטאל זצ"ל, שמלאכי השרת רעדו ממנו. אתה רוצה לעשות חסד? - זה דבר גדול. אבל דבר ראשון תתחיל לעשות חסד בבית עם האשה ובני הבית. ויש מצוה לפרסם את הדבר, שאין איסור לעשות חסד בבית... יש אחד שחושב, 'אם אשטוף כלים אולי אעבור ח"ו על 'בל תוסיף' ויהיה לי גיהנם...', אחד יש לו חששות אחרות. וכל אלו דברים בטלים. אם אתה רוצה להתחזק במידת החסד, קודם כל תתחזק בזה בביתך פנימה.

הכרת הטוב לאשתו

והאדם צריך לראות כמה הוא חייב בטובת אשתו. הרי אם אשתו יולדת, או משום מה אינה נמצאת בבית רק עשרים וארבע שעות והוא נמצא לבדו, ונצרך לעשות לבדו את הבישולים והנקיונות וכיבוס הבגדים וכדומה, כמה קשה לו הדבר. מיד הוא מתקשר לאמו ואחיותיו וכו' 'בואי תושיעי אותי, הושיעה נא...', אם כן בכל השנה כולה שהאשה עושה כל אלה, אל תהיה כפוי טובה. מה יקרה אם תשתדל יותר לעזור? לשטוף כלים? מה יכול להיות

אם בחצי היום יכין כוס תה לאשתו? הכי גרוע יכול להיות שתתעלף מרוב הפתעה... פעם ראשונה אחרי שנות נישואין רבות שהביא לה כוס תה...

להכניס אווירה שמחה בבית

לפעמים יכול לעזור בבית באמצעות ה'דיבור' בלבד. איך? יש אחד שמסתובב בבית כל היום עם 'פנים חמוצות', כאילו אומר לכולם 'בואו תעזרו לי, אני זקוק שתטפלו בי...', זה נקרא 'מטיל עצמו על הציבור'... על בני ביתו. אין ראוי לאדם להתנהג כך. אדרבה, תכניס חיוך, קצת שמחה לבית. זה עצמו חסד. להיות "בדוחי אינשי אנן", להכניס אווירה שמחה בבית.

'עולם חסד יבנה'

אחד אומר, אני אעשה דבר כזה? - טוב מותי מחיי. אבל האמת היא להיפך, מי שלא עוזר בבית ולא משתדל, טוב מותו מחייו ח". המציאות היא שדוקא אלו שעוזרים בביתם, עושים שם חסד ומשמחים לאשה ולילדים, החיים שלהם מאושרים, והבית כולו שמח וטוב. ואחרי שהאדם מתחזק בחסד בתוך ביתו, הוא יכול להמשיך ולעשות חסדים עם שאר הסובבים אותו ועם עוד אנשים, ובזה מתקיים בו האמור 'עולם חסד יבנה'. וה' יזכנו.

חידושי תורה פרשת וירא

א. בענין יעקב אבינו וטומאת הפלשתים

בראשית (כ' א): "ויסע משם אברהם ארצה הנגב וישב בין קדש ובין שור ויגר בגרר, ויאמר אברהם אל שרה אשתו אחתי הוא וישלח אבימלך מלך גרר ויקח את שרה".

בראשית (כ"ו א): "ויהי רעב בארץ מלבד הרעב הראשון אשר היה בימי אברהם וילך יצחק אל אבימלך מלך פלשתים גררה וגו' וישב יצחק בגרר, וישאלו אנשי המקום לאשתו ויאמר אחותי היא כי ירא לאמר אשתי פן יהרגני אנשי המקום על רבקה כי טובת מראה הוא וגו' ויקרא אבימלך ליצחק ויאמר אך הנה אשתך הוא ואיך אמרת אחתי הוא ויאמר אליו יצחק כי אמרתי פן אמות עליה, ויאמר אבימלך מה זאת עשית לנו כמעט שכב אחד העם את אשתך והבאת עלינו אשם".

ובם"ד הרגשתי, וכעת לא ראיתי מי שעמד בזה, והוא שאצל אברהם אבינו וגם אצל יצחק אבינו היה להם עסק עם הפלשתים אודות **נשותיהם**, ששרה נלקחה לבית אבימלך מלך פלשתים, ורבקה כמעט נלקחה על ידי אבימלך מלך פלשתים, מה שלא מצינו כזאת אצל יעקב אבינו ע"ה. **ולא** זו בלבד שפלשתים לקחו נשותיהם שרה ורבקה, עוד מצינו אצל אברהם אבינו ויצחק אבינו שהיה להם דין ודברים עם פלשתים, וסתמו בארותיהם, והם התגוררו בארץ פלשתים, וגם כרתו עמם ברית וכו', מה שאין כן אצל יעקב אבינו לא מצינו שהיה לו עסק עם פלשתים כלל ועיקר, והדבר אומר דרשני.

בראשית (י"ו): "ובני חם כוש ומצרים ופוט וכנען, ומצרים ילד את לודים ואת ענמים ואת להבים ואת נפתחים ואת פתרסים ואת כסלחים אשר יצאו משם פלשתים ואת כפתרים".

ומבואר באר היטב שפלשתים הם בניו של מצרים שהיה בנו של חם, ופלשתים מציאותם עריות, וכדאמרו רז"ל במדרש בראשית רבה (פ"ז ס"ה) והביא הדברים רש"י ז"ל בראשית (י"ד) על הפסוק: "ואת פתרסים ואת כסלחים אשר יצאו משם פלשתים, משניהם יצאו פלשתים, שהיו פתרוסים וכסלוחים מחליפין משכב נשותיהם אלו לאלו ויצאו מהם פלשתים" ע"ש, ובודאי קרנא דזקנם חם, שהיה נואף גדול הוא ששימש בתיבה, והוא רבעו לאביו נח, קבירא בהו בפלשתים ודוק. [ועוד עיין בענין זה שהפלשתים מקולקלים בעריות וכו' בחיבורי הנכחי פרשת תולדות ##בענין ליצני הדור]

ואכן היו הפלשתים מקולקלים בעריות מאוד מאוד, שלקחו לשרה ורבקה כנ"ל, ואת שמשון לקחו להיות טוחן אחר הרחיים ואמרו רז"ל סוטה (י"א) שכל אחד הביא את אשתו לבית האסורין כדי שתתעבר משמשון, וכתב בבן יהוידע עבודה זרה (י"ט א): "ראה כמה וכמה היו הפלשתים טמאים בטומאת הזנות ועריות, עד שהבעל מביא בידו את אשתו שינאף עמה", ומערפה יצא גלית הפלשתי שהיה בן למאה פפי וחד נאנאי (סוטה מ"ב ב'), ועיין שם בתוספות ובבן יהוידע, ולא הזכיר דברי התוספות ע"ש. [הפלשתים בגימטריא "נולד מגלוי עריות" ודוק].

מגיד דבריו ליעקב | חידושי תורה פרשת וירא

לד

ותן דעתך ותראה בכל המקראות שבספר שמואל שאת הפלשתים תמיד מכנה וקורא בשם "ערלים", מה שלא מצינו שהנביאים קורים כן לשום אומה פרטית בשם זה, וטעמא דמילתא יש לומר שאחר שהיו הפלשתים שטופים בעריות ובזנות זה גורם להמשכת הערלה, וכדכתב בספר שם משמואל (פרשת וירא ד"ה והנה דקס"ד ע"א) "חטא גילוי עריות גורם להמשכת הערלה", וכן מבואר בדברי מהרש"א ז"ל שבת (ק"ד א') ע"ש, ואחר שפלשתים היו שטופים בזה, לכן התואר שלהם ערלים בדוקא. [והגם שמהרש"א והשם משמואל בישראל מיירי, והגויים גם המולים שבהם ערלים הם כדתנן בנדרים (ל"א ב'), מכל מקום כשהם מקלקלים בעריות דידהו זה פועל בהם תגבורת זוהמה שהרי הם נענשים על זה, ויש לומר שזה מגדיל ומעצים בחינת "ערלה" שלהם ודוק].

והנה אברהם אבינו ויצחק אבינו שהיה אצלם פסולת במיטתם, שמאברהם יצא ישמעאל, ומיצחק יצא עשו, לכן פלשתים שזו מידתם ומהותם היתה להם אחיזה בם, ולכן קרה מה שקרה עם שרה ורבקה וכו' וכנ"ל, מה שאין כן יעקב אבינו שהיה נקי עד היסוד ומיטתו שלימה, לא היה לפלשתים שום אחיזה ושייכות איתו, ולא היה להם שום דין ודברים עמו, זה הנראה לענ"ד בס"ד.

ותתבונן ותראה שמצינו אצל הפלשתים ענין הכשפים כמפורש במקרא בספר ישעיה (ב' ו'): "נטשתה עמך בית יעקב כי מלאו מקדם ועננים כפלשתים ובילדי נכרים ישפיקו", ובספר הזהר הקדוש ח"ג (דק"ג ע"א): "כל הני חרשין וחכימין הוו לאבימלך, דכתיב וישקף אבימלך מלך פלשתים בעד החלון", הרי שאבימלך מלך פלשתים מכשף היה ומכשפים היו לו ודוק.

ואדמו"ר מאו"רוב ז"ל בספרו בספר באר משה על ספר שמואל א' (פרק י"ז) כתב שהפלשתים היה בהם מקליפת אביהם מצרים, ושורש טומאת מצרים היו הכשפים כמו שאמרו בקידושין (מ"ט ב') עשרה קבין כישוף ירדו לעולם תשעה נטלה מצרים ואחד כל העולם כולו, ובספר ישעיה (ב' ו') כתיב ועוננים כפלשתים, שהיו מכשפים ומשתמשים בשם עבודה זרה, כי פלשתים נטמאו בקליפת הכישוף שהיא שורש טומאת מצרים ע"ש.

ובס"ד כבר זכינו לייסד בחיבורינו דרופתקי דאורייתא ח"ב (דף ס"ז) דכישוף וזנות - עריות, הם תרי רעין דלא מתפרשין ובהדי הדדי נפקו ואזלו, דחד בני ביקתא נינהו, ומקרא מלא הוא, כמו בספר מלכים ב' (ט' כ"ב): "עד זנוני איזבל אמך וכשפיה הרבים", ובספר נחום (ג' ד'): "מרב זנוני זונה טובת חן בעלת כשפים, המכרת גוים בזנוניה ומשפחות בכשפיה", ובספר מלאכי (ג' ה'): "וקרבתי אליכם למשפט והייתי עד ממהר במכשפים ובמנאפים, ובנשבעים בשמי לשקר" עיין שם. [תן דעתך מכשפים ומנאפים [ברית המעור], ובנשבעים בשמי לשקר [ברית הלשון, והבן].

וכן הוא בדברי רז"ל, דכישוף וזנות דבוקים זה בזה, עיין בסוף מסכת סוטה (מ"ה א'): "הכשפים והזנות נטלו את הכל", ובמדרש תנא דבי אליהו רבה (פרק ח'): "אמרו אין לך אומה שהיא שטופה בעולם בדרכים מכווערין ודברים שאינן ראויין וחשודין בכשפים ובזימה אלא מצרים

הגיד דבריו ליעקב | חידושי תורה פרשת וירא

לבד", ובמדרש ויקרא רבה (פכ"ג ס"ז): "בעלי זנות בעלי כישוף", ועוד שם (פל"א ס"ד): "דבר של ערוה דבר של כשפים", וכן הוא במדרש דברים רבה (פ"ב ס"ו), ובעל הטורים שמות (כ"ב י"ז) רוב עריות על ידי כשפים, ודבריו הם דברי בעל הרוקח ז"ל בפירושו לתורה שם (דף קכ"ו) ע"ש, ובספר דברי הימים ב' (ל"ג ו') בתועבות מנשה נאמר "והוא עונן וניחש וכישף", הרי שמנשה מכשף היה, ובסנהדרין (ק"ג ב') אמרו מנשה בא על אחותו ודוק היטב.

והעירוני לדברי רז"ל במסכת סנהדרין (נ"ט ב'): "מאי טעמא דרבי שמעון, דכתיב מכשפה לא תחיה, וכתיב כל שוכב עם בהמה מות יומת, כל שישנו בכלל שוכב עם בהמה ישנו בכלל מכשפה לא תחיה" ודוק היטב.

ובזה תבין עומק מאמר רז"ל שבת (ל"ג ס"א): "תנו רבנן שלשה מיני הדרוקן הן של עבירה ושל כשפים" וכו', וסתם עבירה בתלמוד היינו עריות כידוע עיין מהרש"א שבת (שם), ובחיבורי דרופתקי דאורייתא ח"ב (דף כ"ט ודף ס"א), ובחיבורי תורת יעקב (סימן ע"ו וסימן ק"ו) ובשאר חיבורי ודוק היטב.

ולאמור תבין היטב מדוע כישוף צריך לעריות, כמאמר רז"ל בספר הזהר הקדוש ח"ב (דרס"ד ע"א) גבי בלעם ואתונו ע"ש, ועוד שם ח"א (דקכ"ה ע"ב): "ההוא רשע בלעם, בגין לאמשכא עליה רוח מסאבא מההוא נחש עלאה, הוה אסתאב בכל ליליא באתניה, והוה עביד עמה עובדי אישות, בגין לאסתאבא ולאמשכא עליה רוח מסאבא, וכדין עביד חרשוי ועובדוי", וזו לשון הגאון נצי"ב ז"ל בהעמק דבר שמות (כ"ב י"ח): "סמך ענין שוכב עם בהמה למכשפה דהרבעת בהמה מסוגלת לכישוף, כמו בלעם שהיה רוכב על אתונו", ומעניין הדבר שמצינו שעל ידי "כשפים" עשו "חמור" דייקא (סנהדרין ס"ז ב'), ובספר דברים (ל"ב ט"ז): בתועבות יכיעסוהו, פירש רש"י ז"ל: "תועבות, מעשי תיעובים כגון משכב זכר וכשפים, שכתוב בהם תועבה", ועיין ספרי שם, והארכתי הרבה במקומו בייסוס הדבר, עם עוד הרבה ראיות בס"ד, ולפי שעה עיין בזה בחיבורי חוקי רצונך ח"א (במילואים דף ע"ד), ובחיבורי תורת יעקב (סימן ק"ט), ובחיבורי הדר יעקב ח"ה (סימן ל"ה), וצרף לכאן.

ויש להוסיף שמידת פלשתים ליצנות, כמפורש להדיא בתלמוד מסכת עבודה זרה (י"ט א'): "אנשי פלשתים ליצנים היו שנאמר והי כטוב לבם ויאמרו קראו לשמשון וישחק לנו", ובמדרש בראשית רבה (פס"א ס"א): "ובמושב לצים לא ישב זה אבימלך", וליצנות הוא קלקול ברית הלשון, ועיין שער המצות (פרשת וילך) דוק והבן.

ויעקב אבינו הוא העומד כנגד מידת הליצנות, עיין בספר הזהר הקדוש ח"ג (דנ"ז ע"א): "בההיא שעתא דשמעו כלהו שמא דיעקב - תוהו וחייכו בליצנותא וכו', כה אמר ה' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם, לא עתה יבוש יעקב וגו', מההיא כסופא דליצנותא" ודוק.

ואחר שנים מצאתי לגאון אדמו"ר רבי צדוק הכהן ז"ל מלובלין בספרו פוקד עקרים (אות ה' ד"כ ע"ג) שכה כתב: "מצרים ערות הארץ יסוד דקל" כידוע, ושבע בנים היה למצרים, והששי הוא כסלוחים אשר יצאו משם פלשתים ככתוב בפרשת נח, ומסתמא כל מספר שבע שבכל מקום הם נגד שבע המידות, והששי היא היסוד, ונמצא פלשתים היסוד שביסוד דקל"י, ועל כן הם

נקראים ערלים ביחוד בסתם בכל מקום בלשון הכתוב כמו בספר שמואל א' (י"ד ו') ונעברה אל מצב הערלים, והם דברי יהונתן בן שאול שהוא היסוד דקדושה כמו שנתבאר לעיל, שהוא כמשיח בן יוסף, על כן בא לנצחם מצד שהם ערלים, ושם (י"ז כ"ו) מי הפלשתי הערל הזה וגו' והיה הפלשתי הערל הזה וגו', והם דברי דוד שהיתה מכתו תמה שנולד מהול, ואמר תחילה כי חרף וגו', כי ברית הלשון נגד ברית המעור ותלוי זה בזה, ומפני היותו ערל ושורש טומאת היסוד וברית המעור, על כן הוא גם כן שורש טומאת ברית הלשון, שהוא מדת המלכות פה תורה שבעל פה קרינן לה כי יסוד ומלכות מחוברים יחד, ועל כן היה דוד המנצחו לגלית, ואמר שיהיה כארי ודוב שהכה דמצד הערלות נמשל כבהמות, ובמיתת שאול ויהונתן שהם שורש קדושת הברית וצדיק יסוד עולם שבאותו דור, אמר דוד שם פן תעלזנה בנות הערלים על הפלשתיים שהם ההיפך זה". ודון מינה נמי לדברינו ודוק היטב.

לעיל הבאתי דברית הלשון מכוון כנגד ברית המעור, ובס"ד במקומו הראיתי שהוא תלמוד ערוך במסכת ברכות (ג"ח א'): "ההוא גברא דבא על הגויה נגדיה רב שילא, אזיל אכיל קורצא ביה מלכא", הרי לנו דבתחילה אותו אדם פגם וקלקל "ברית המעור" שבא על הגויה, ועיין עירובין (י"ט א') ושם בספר שערי זהר, ואחר כך קלקל "ברית הלשון" שהלך להלשין אצל המלכות על רב שילא ודוק היטב.

ובברכות (ל"ב ב') מבואר דביומא דעיבא לא היו מתפללים [ברית הלשון], וביבמות (ע"ב א') מבואר דביומא דעיבא אין מלים הבן [ברית המעור] דוק והבן היטב, והיינו נמי פסח [פה סח] ומילה, ועוד שמעתי שהסוגיא הראשונה של מסכת פסחים עוסקת בלשון נקיה, ודוק. [ובגיטין (מ"ו א')] "שלא יהיו בנות ישראל פרוצות בעריות ובנדרים" ודוק היטב].

ומצאתי דבר פלא בספר שבלי הלקט (ס"ס כ"ב): "בתשובות הגאונים מצאתי כשאדם כורע במודים, צריך לכרוע עד ברכיו, לפי שהילד בעודו במעי אמו ראשו מונח בן שתי ירכותיו, והמילה שלו בתוך פיו, ובעבור זה צריך לשוח עד ברכיו", והוא נפלא דברית המעור כנגד ברית הלשון, ועיין בחיבורי הדר יעקב ח"ב (סימן י"א), ובחיבורי מנוחת שלום ח"ט (סימן כ"ז אות י"א), ונתבאר הענין היטב בקונטרס מיוחד בס"ד.

תדפיס מספר שנות חיים כת"י - ענייני אריכות ימים

סימן ריט

תורה

ורבריו חידוש עצום ונפלא דמי שבורח מעסק התורה חייב מיתה **אפילו בידי אדם**, ועיין בספר נפש החיים (שער ד' פרק כ"ד) עש"ה, ואולי יש מקור לדבריו אלו מההיא דחזוקיה דאמר שכל שאינו עוסק בתורה ידקר בחרב וצ"ע, ועוד עיין פסחים (מ"ט ב') ודוק היטב. ועיין מה שהוספנו בזה בחיבורי ברכי נפשי ח"ב (סימן י" אות ב') וצרף לכאן.

ובענין שעסק ולימוד התורה מאריך ימיו של אדם ותנן מרבה תורה מרבה חיים - עיין לגאון רבי חיים פאלאגי ז"ל בספרו תורה וחיים (מערכת א' אות א' ואות ב'), והארכתי מאוד בחיבורי ויחי יעקב (סימן י"ט) ובמהדורה בתרא כת"י לשם, באתי כפלים לתושיה בס"ד, השי"ת יעזרני ברוב חמלתו להוציא לאור בקרוב כל חידו"ת אמן.

והנה אף שכל לימוד תורה מביא חיים, ומרבה תורה מרבה חיים, וגדולה תורה שנותנת חיים לעושיה, מכל מקום מצינו שרבותינו ז"ל אמרו זאת באופן מיוחד על לימודים פרטיים שמביאים ומזכים שנות חיים, ואכתוב כמה בס"ד.

א. לימוד תורה בעיון

כתב הגה"צ רבי הילל מקאלאמיא ז"ל בספרו מקרי דרדקי (פרשת יתרו סימן תצ"ה): "תעסוק בתורה בלימוד עיון, ויהיה למודך לשמה, ועבור זה תזכה שתהיה השגתך כמעין נובע וכנהר שאינו פוסק, ועל ידי כך יאריכון ימך על האדמה, היפך שאבדה הארץ שלא

אבות (פ"א מ"ג) תנן: "ודלא יליף קטלא חייב, וכתב רבינו יונה ז"ל שם: "מי שלא למד כל עיקר, נמשל כבהמה, כי למה נברא בעולם אך להבין ולהגות בתורה שדרכיה דרכי נועם, וזה שלא עסק בתורה כל ימיו, ועודנו מחזיק ברשעתו, **אין ראוי לחיות אפילו יום אחד ואפילו שעה אחת**". עד כאן דברות קדשו הנוראים זיע"א, העירני לדברי קדשו בני בכורי הרה"ג חו"ב רבי אברהם אליעזר שליט"א.

ועוד שם במסכת אבות (פ"ג מ"ז) תנן: "אם אין תורה אין קמח", ופירש רבינו עובדיה מברטנורה ז"ל: "מה יועיל לו הקמח שבירו הואיל ואין בו תורה, נוח לו שלא היה לו קמח והיה מת ברעב" ע"ש.

ובספר אור החיים הקדוש דברים (ח' ספ"א): "כל המתעצם בשלימות התורה והמצוות - מובטח בבני חיי ומזוני" עכ"ל.

וראיתי חידוש פלא מהגאון רבי אברהם פריצול ז"ל [שהיה מגדולי איטליה לפני כחמש מאות שנה] בפירושו לאבות (שם דף י"א) שכה כתב: "מה שאמר התנא דלא מוסיף יסיף ודלא יליף קטלא חייב, פירושו דמי שאינו יוסיף לקח על למוד תורתו לעיין ולהתבונן מה שלמד בראשונה בתחילת העיון יסיף - יכרת תלמודו ויפסד, או יוסיף שיכרת מן השמים על התרשלו בתלמודו, אולם דלא יליף שיברח מעסק התורה שלא ילמד כלל, **אז קטלא חייב אפילו בידי אדם**, כי דבר ה' בזה לעזוב ולשנוא תורת ה' ללכת אחרי ההבל".

ועוד במעלות הלומד תורה בעיון - עיין שם במקרי דרדקי ספר שמות (סימן ר"ב, וסימן ש"מ, וסימן תק"מ, וסימן תקמ"א, וסימן תרכ"ב, וסימן תרכ"ג) ועוד. ונתבאר במקומו בס"ד.

אבות (פ"ד מ"ה): "רבי ישמעאל אומר, הלומד תורה על מנת ללמד, מספיקין בידו ללמוד וללמד. והלומד על מנת לעשות, מספיקין בידו ללמוד וללמד לשמור ולעשות".

ופירש החסיד רבינו יונה גירונדי ז"ל: "רבי ישמעאל בנו אומר, הלומד על מנת ללמד מספיקין בידו ללמוד וללמד. ח"ו אין זה מדבר בלומד על מנת ללמוד ולא לעשות, שלזה אין מספיקין בידו לא ללמוד ולא ללמד ולא לעשות, אלא על מנת לעשות איסור והיתר כמשמעו, לא שיטרח ויעיין הרבה אולי ימצא אסור בדברים המותרים, אך לוקח הדברים כפשוטן, מפני כך אין מספיקין בידו אלא כפי מחשבתו ללמוד וללמד, והלומד על מנת לעשות מספיקין בידו ללמוד וללמד ולעשות. ורצה לומר שדעתו לפלפל בלימוד כדי לדעת אמתת הדברים, ורצונו לטרוח כמה ימים ושנים להשיג דבר קטון, ולנהוג עצמו על פי האמת, הרי זה לומד על מנת לעשות, שכל עיקר אין מחשבתו כי אם אל המעשה להיות אמת, ולפיכך מספיקין בידו ללמוד וללמד ולעשות שהכל בגלל המעשה", ועיין שם בפירוש הרשב"ץ, ומדרש שמואל.

וכתב רבינו משה ן' מכיר ז"ל בספרו סדר היום (סדר עלינו לשבח דף נ"ח): "ויתחיל בלימודו בנחת לאט מלה במלה, כדי שלא יטה מדרך הישר ויוכל לכונן אל האמת, כי לא נמצא הטעות והשגאיה, כי אם בשביל שאינו מדקדק בדבריו, וקורא במרוצה, ואינו שוקע בעיונו, אלא מתרצה ברצי כסף המוכן בתחילת העיון, ובזה אפשר לטעות שאין הכוונה כך,

למדו לשמה כדפירש הר"ן נדרים (פ"א א') בשם רבינו יונה, וכו', למען יאריכון ימיך הכוונה שיזכה בעולם הזה להאריך ימים ככתוב אורך ימים בימינה, בזכות שכוונת לימוד תורתו לשמה".

ומלבד דעמם לימוד תורה מאריך ימים כנ"ל, יש להוסיף טעם נוסף, שהרי במקרי דרדקי בראשית (פרשת תולדות ס"ס תנ"א) כתב: "וידוע שעל ידי לימוד עיון ביגיעה, לחדש חידושים, על ידי כך נטהרו מחשבותיו ולבבו מתלהב לאהבת השי"ת".

ואם כן בדין הוא שהלומד תורה בעיון יזכה לאריכות ימים שהרי אהבת ה' מביאה לאריכות ימים כמו שהבאתי בחיבורי הנכחי לעיל (ערך אהבת ה') ודוק.

ובן לימוד תורה בעיון שמביאו לחדש חידושי תורה כנ"ל, בזה זוכה לאריכות ימים, כמו שהבאתי בחיבורי הנכחי לעיל (ערך חידושי תורה) שהמחדש חידושי תורה זוכה לאריכות ימים.

ומה גם שעיון התורה מטהר מחשבותיו כנ"ל, ושם במקרי דרדקי (פרשת וישב סימן תרס"ה) כתב: "לימוד תורה בעיון מציל מהרהורי זנות" ע"ש, וכבר נתבאר בחיבורי הנכחי (ערך הרהור) שהניצול מהרהורי עבירה מאריך ימים ודוק.

ועוד שם בספר מקרי דרדקי (פרשת ויצא סימן תקמ"ב) כתב: "אמרו בסוף מנחות שלימוד התורה כהקרבת קרבנות ע"ש, וכל שכן לימוד תורה בעיון ומקרב אותיות י"ה לאותיות ו"ה וכו' ע"ש. והיינו שהתורה מכפרת כל חטא ועון ועיין בנפש החיים (ש"ד פל"א) ובפתיחה לחיבורי הנכחי (ס"ס א'), וקיימא לן אין הערוד ממית אלא החטא ממית (ברכות ל"ג א') וכשאין עון מיתה מנין ודוק.

אחר העיון והעסק בה ואחר עמל וטורח, כי צריך דבקות השכל וראות העינים היטב, כי אין עיקרי הדת וסודותיה מתגלים בדבר נקל לכל לומד, כי אם אחר עמל וטורח הרבה מאד, לעסוק בה יומם ולילה לאכול פת במלח ולשתות מים במשורה ולמסור נפשו עליה, כדכתיב אדם כי ימות באהל, ולעולם אינו מסיח דעתו ממנה, בשכבו ובקומו בשבתו ובלכתו.

ולאיש אשר אלה לו, ודאי ישיג את כל אשר יחפוץ, כי כמו שהוא רודף אחר התורה ומבקש אהבתה, כך תרדוף היא אחריו להגלות אליו ולמסור בידו גנוי סתריה ורזי עמקיה, כענין שנאמר תכבדך כי תחבקנה. ואין לך כבוד גדול מזה לעסוק בה תדיר, וכל חפצין לא ישוו בה ולעין היטב כל דבריה, ולספור כל תיבותיה ואותיותיה אם יש איזה תיבה או אות יתירה ומה ענין יתרתם, כי לא דבר ריק הוא, ואם רק הוא ממנו, שאין אנחנו רודפים אחריה בטורח הראוי להשיג אמריה אמרות טהורות מזוקקות שבעתים, וכן לידע כלליה ופרטיה לדקדק בהם, כל מה שאפשר, ומתוך כך יצא משפטו לאור, ומעקשים למישור ויברר הענין היטב" עכ"ל"ק, והדברים מאירים ומשמחים זיע"א.

ב. לימוד לתינוקות של בית רבן

שבת (ק"ט ב'): "אמר ריש לקיש משום רבי יהודה נשיאה, אין העולם מתקיים אלא בשביל הבל תינוקות של בית רבן, אמר ליה רב פפא לאבבי דידי ודידך מאי, אמר ליה אינו דומה הבל שיש בו חטא להבל שאין בו חטא".

ובמסכת כלה רבתי (פרק שני): "תנא בכל יום מלאך יוצא מלפני הקב"ה לחבל את העולם ולהפכו לכמות שהיה, אלא כיון

אבל המעמיק משיג כוונת הענין, ומגיע אל התכלית ותמצית הענין, וכו' וכו'.

בן דרך הלומד, שיש הפרש רב ועצום בין המעמיק, לקורא על פני המים, כי זה מוציא לאור מבוקשו ומוציא לאור משפטו להבין ולהורות חק ומשפט, ותעלומה יוציא אור, וטועם טעם הענין מדבש ונופת צופים, מה שאין כן בקורא כאגרת, כי הולך בחשך ואומר לכל סכל הוא, והימים והשנים חולפים ובאים, ולא ימצא אתו לא שכל, ולא יושר להוציא דבר מאפלה לאורה, ולעמוד על עקרון של דברים להשיג הכוונה האמיתית שלא יכשל בה.

וזה היה המנהג שנהגו לקבוע ישיבות לפלפל בהם סוגיות ודיבורים קשים, ואף על פי שנראה כאיבוד זמן, אחר שאין מוציאין ממנו לא דין ולא משפט, ומפני הענין שאמרנו, כדי ללמוד להישיר השכל, כדי שידע להעמיק הענינים, כאשר יבואו לידו כדי שיוציא לאור משפט.

ומי שלומד בענין אחר, צלל במים אדירים והעלה חרס בידו, ומוציא שם רע על חמדת התורה הקדושה והעמוקה, כי נראה לו שאין ענין התורה כי אם אותו הדבר שעולה בדעתו בתחילת עיונו, והוא הפשט הדומה למלבוש החיצון שנותן האדם על בגדיו החשובים כדי שלא יתלכלכו ולא יראו לכל, כי עיקר התורה סודותיה ורמזיה הנסתרים והעמוקים הם נעלמים מעיני הכל בתחלת העיון, עד שמי שיש לו שכל יטה שכמו לסבול הטורח והמשא לעיין יום אחר יום, עד שיגלה הענין אשר הוא מבקש.

והקב"ה בראותו טוב כוונתו לידע ולהבין, מגלה לו את חפציו הכל לפי מה שהוא אדם, וכו', ומתגלה אליו כל אשר חפץ

שנות חיים | מגיד דבריו ליעקב

לשנות חיים, כי הנותן חיים לאחרים - הוא עצמו זוכה לחיים, כמתבאר בדברי רבינו בעל הרוקח ז"ל, והבאתי דבריו בחיבורי הנכחי (ערך מעקה) ע"ש, ועוד עיין בדברינו (ערך ביקור חולים אות א'), ושם ערך צדקה (אות א') ודוק.

וגם הוא קל וחומר מהמלמד תורה לתלמידים, שמכח זה זוכה לאריכות ימים כמו שנתבאר בארוכה בחיבורי הנכחי לקמן (ערך תורה ללמד לאחרים), אם כן המלמד תורה לתינוקות של בית רבן שהבל פיהם קדוש וטהור, על אחת כמה וכמה שיאריך ימים ודוק.

ולפי המבואר אצלינו בפתיחה לחיבורי הנכחי (סימן ב') דכל הזוכה להיות דבוק בשכינה שכרו חיים ואריכות ימים, יובן היטב מדוע אכן שכרו של המלמד תורה לתינוקות של בית רבן שנות חיים, כי מצאתי בספר קב הישר (פרק ע"ב) שכתב: "אמרו רז"ל, כי העולם מתקיים על הבל פיהם של תינוקות של בית רבן, ומכאן תראה שגדול שכר המלמדן לתינוקות, ובכל מקום שתינוקות לומדים אצל רבם - שם השכינה מצוייה ושורה שם, כדאיתא בספר הזהר הקדוש (פרשת לך לך) "רבי שמעון כד הוי אתי למיחמי עולמייא בבי רב, הוי אמר אזילנא למיחמי אפי שכינתא", ומה שדייק ואמר כד הוי אתי למיחמי עולמייא בבי רב כי כן מנהג אנשי מעשה כשהיו פנויין מן המלאכה היו הולכים אל המלמדים כדי לקבל אפי שכינתא. ועל כן צריך האדם לזהר שכל ההולך לשם לבית המלמדים, שם האם דהיא שכינתא רובצת על הבנים, ופורסת כנפי שכינה על גדיי הצאן, ובהבל פיהם של תנוקות בוקעים רקיעים ואוירים, על כן צריך המלמד לשום אל לבו שהשכינה שוכנת אצלו, ויעשה מלאכתו באמונה בלי רמיה באשר שהוא מלאכת שמים" ע"כ.

שהקב"ה מסתכל בתינוקות של בית רבן, ובתלמידי חכמים שיושבים בבתי מדרשות מיד נהפך כעסו לרחמים", ועיין בספר נפש החיים (ש"ד פכ"ה) ודוק.

וראיתי לחד מן קמאי ממגורשי ספרד רבינו אברהם סבע ז"ל בספרו המופלא צרור המור דברים (ל"ב ב') שכתב: "תנה הודך על השמים, פירושו, כי לרוב מעלת האדם, הוא הנותן הוד וזיו על השמים. לרמוז שזיו השמים ואורם אינו אלא מצד האדם, שנותן אור וזיו לשמים להאיר על הארץ, ואם לא היה האדם, השמים לא יהלו אורם, וכוכבי השמים וכסיליהם חשכו נרם. לפי שאין להם אור מצד עצמם, אלא מצד האדם שנותן להם אור מצד אור התורה. וזהו אשר תנה הודך על השמים.

ואם תאמר מהיכן בא האור הזה לאדם, לזה אמר מפי עוללים ויונקים יסדת עוז, לרמוז שאין העולם מתקיים אלא בשביל הבל פיהם של תינוקות שעוסקים בתורה, וזהו הבל הבלים אמר קהלת הבל הבלים הכל הבל (קהלת א' ב') לומר, ששבעת ימי בראשית מתקיימים בסיבת אלו שבעה הבלים שמנו בפסוק זה, והם כנגד שבעה קולות שנאמרו במתן תורה וכו' וזהו הכל הבל, שכל העולם נתקיים בסיבת הבל התינוקות, וזהו מפי עוללים ויונקים יסדת עוז. ומהבל קולם יסדת עוז, שהיא התורה, כאומרו הקול קול יעקב, ואם לאו הידים ידי עשו". והדברים נפלאים. [ועיין היטב לרמח"ל ז"ל במאמר דרך עץ חיים ודוק].

ושמעתי מחכם אחד שליט"א, המלמד תורה לתינוקות של בית רבן, שהן הבל פה שאין בו חטא, ובזכות זה העולם מתקיים, בדין הוא שיוזכה לאריכות ימים, דאם הוא גורם לאחרים לחיות ולהתקיים, בודאי שהוא יזכה

ג. לימוד חכמת האמת

בספר רזיאל המלאך (דף קע"ב הוצאת ב"ב תשנ"ט) הביא מפרקי היכלות: "אמר רבי ישמעאל, כשאמרתי דבר זה [שיעור קומה] לפני רבי עקיבא, אמר לי כל מי שהוא יודע שיעור זה של יוצרנו ושכחו של הקב"ה שהוא מכוסה מן הבריות, מובטח לו שהוא בן עולם הבא, וייטב לו בעולם הזה משוב העולם הבא, ומאריך ימים הוא בעולם הזה.

אמר רבי ישמעאל לפני תלמידיו, אני ורבי עקיבא ערבין בדבר זה, שכל מי שהוא יודע שיעור זה של יוצרנו ושכחו של הקב"ה, מובטח לו שהוא בן העולם הבא, ובלבד שהוא שונה אותו במשנה בכל יום ויום" עכ"ל, ועיין היטב בספר אוצר הגאונים על מסכת חגיגה חלק התשובות (סימן ט"ז) ובכל המצויין שם ודוק.

ומעמא דמילתא יובן היטב, עם דברות קדשו של דודי זקני הגאון רבינו יוסף חיים ז"ל בספרו בן איש חי ש"ב (ר"פ פרשת אחרי) שכתב: "מרבח תורה מרבח חיים, נראה לי בס"ד דידוע דאורות המוחין נקראים חיים, והלומד תורה בחלק הסוד שבה, ממשיך אורות המוחין שנקראים חיים, וזה אמרו מרבח תורה, מרבח דייקא, שלומד גם בחלק הסוד שבה, אז מרבח אורות המוחין, שנקראים חיים" ודוק היטב.

ובספר אני לדודי (מאמר דבר השעה דף קע"א) כתב: "ובפרט יש לשים עין ותשומת לב מיוחדת לענינים שגילו חז"ל ברוח הקודש, מיד ה' עליהם השכיל, שהן הם גורמים באופן מיוחד לשפיכות דמים ולכל הצרות המתרגשות, ראשון לכל הוא חטא ביטול תורה, כמבואר במסכת שבת (ל"ג א') שבעוון ביטול תורה בא חרב וביזה ודבר ובצורת, וכן

ודברי ספר הזהר, שהביא נמצאים בזהר חדש פרשת לך לך (מדרש הנעלם דכ"ה ע"א) הביאם מהר"ם ריקאנטי ז"ל בספרו על התורה (פרשת לך לך): "הרימותי ידי אל ה' אל עליון וגו' אם מחוט וגו', אמר רבי אלעזר הראויים לך [לשר דגיהנם] שהם רשעים גמורים, שלא שבו בתשובה מעולם, בשבועה שלא אקחם לעולם.

בלעדי רק אשר אכלו הנערים, אמר רבי תנחום, בא וראה כמה חביבה התורה לפני הקב"ה, שבשבילה זוכה האדם לחיי העולם הבא, וכל המלמד תורה לאחרים, יותר מכולם. בא וראה מה כתיב כאן אם אקח מכל אשר לך, אותם הרשעים הראויים לך. בלעדי רק אשר אכלו הנערים, חוץ מאותם המורים תורה לאחרים ולתינוקות, ששכרם כפול, דאמר רבי יצחק, המלמד תורה לתינוקות, דירתו עם השכינה. והיינו דאמר רבי שמעון, כד הוה אתי למחמי עולימיאא בבי רב, הוה אמר, אזלנא למחמי אפי שכינתא.

ואומר רק אשר אכלו הנערים, חוץ מאותם אשר למדו לנערים תורה, וחלק האנשים אשר הלכו אתי באותו העולם, תדע שאחזיק בהם, ולא אתנם לך [לשר דגיהנם]. אף על פי שראויים ליענש, כל כך יש לנשמת הצדיק עם מלך סדום, שהוא שרו של גיהנם, המושל על הרשעים. ועוד אומר לו, לא אני לבדי אחזיק באלו" עכ"ל, דוק והבן.

צרף לאמור דברות רבינו אליעזר פאפו ז"ל בספרו פלא יועץ (ערך חסד): "וישתדל על ילדי ישראל לגדלם על התורה כאשר יוכל שאת, כי אז הם מצילין את אביהם מדינה של גיהנם, ואין לך חסד גדול מזה", וכבר נתבאר באריכות בחיבורי הנכחי (ערך ##) שעל ידי עשיית חסד זוכה לאריכות ימים ושנות חיים ודוק.

מעקה) ע"ש, ועוד עיין בדברינו (ערך ביקור חולים אות א'), ושם ערך צדקה (אות א') ודוק.

עוד דע כי ראיתי לרבינו אליעזר פאפו ז"ל בספרו פלא יועץ (ערך חידוש) שהביא חידוש גדול, וכתב שם: "לימוד ספר הזהר הקדוש אף באין מבין - חשוב כאלו חידש חידושים" עכ"ל.

ובוונתו ז"ל שכל שלומד אדם בספר הזהר הקדוש, אף אם אינו מבין דבריו הקדושים, מכל מקום מעלת הלימוד כאילו חידש חידושי תורה, וממילא כל אותם מעלות רמות ונשגבות שנאמרו על המחחדש בשכלו חידושי תורה, כמבואר בפלא יועץ (שם), ובשאר ספרים ונתבאר במקומו בס"ד, אמורים גם על הגורס בספר הזהר הקדוש ודוק היטב.

ולפי זה אחר שאנחנו יודעים שהמחדש חידושי תורה זוכה לאריכות ימים ושנות חיים, כמבואר בחיבורי הנכחי (ערך חידושי תורה), מינה גם לגורס בספר הזהר הקדוש ודוק היטב.

ד. תורה לשמה

תנן במסכת אבות פ"ב מ"ו מרבה תורה מרבה חיים.

ה. לימוד "דף יומי"

ממנו משמיה דהגאון הגדול בעל שבט הלוי שליט"א שהמצטרף ללימוד "דף יומי" דהתלמוד, סגולה יש בזה שיזכה לאריכות ימים ודוק.

במדרש תנא דבי אליהו זוטא (פ"א). [ועיין נפש החיים (ש"ד פכ"ה)].

ובבלל זה, ביטול ומניעת עצמו או אחרים, אפילו על ידי איזה שחוק טפל, מלימוד חלק התורה הנקרא סוד, וכמו שאמרו בספר תיקוני זהר (תיקון ל' דף ע"ג מתורגם): "אלה הם העושים את התורה ליבשה ואינם רוצים להשתדל בחכמת האמת, או להם שהם גורמים לעניות, וחרב, וביזה, והרג, ואבדון בעולם", והגר"א בביאורו לתיקוני זהר שם כתב: "וי לון דגרמין עניותא וחרבא וביזה והרג ואבדן בעלמא, שנאמר ועתה נפשנו יבשה כו', ובפ"ב דשבת (ל"ג א') אמרינן בעון ביטול תורה חרב וביזה רבה ודבר ובצורת בא, ובני אדם אוכלין ואינן שבעין, ואוכלין לחמם במשקל דכתיב והבאתי עליכם חרב נוקמת נקם ברית וגו', ואין ברית אלא תורה שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה", הרי דרבינו הגר"א ז"ל סובר דמה שאמרו במסכת שבת שעל עון ביטול תורה באה חרב וביזה וכו', מוסבים בעיקר, או על כל פנים, גם חלק התורה הנקרא סוד". ועיין להרה"ג בעל מתוק מדבש ז"ל בספרו שערי זהר שאסף והביא מעלות רבות לעוסקים בחכמת האמת עש"ב.

ומינה דלהפך בהפך, שהעוסק בחכמה זו מביא ברכה וחיים לעולם, ועיין לעיל בסמוך (אות ב') שהבאנו כי הנותן חיים לאחרים - הוא עצמו יזכה לחיים, כמתבאר בדברי רבינו בעל הרוקח ז"ל, והבאתי דבריו בחיבורי הנכחי (ערך

חידושי סוגיות

(ראש השנה ח' ב', י"א א')

א. בענין הקב"ה דן את ישראל ואומות העולם ביחד

[גדולה תשובה ח"א סי' יט]

והאומות ניכר זכותן של ישראל ויוצא זכאי בדינו, כך עלה בס"ד בדעתי לפרש היום ראש השנה תשנ"א, ועיין.

והנה כל מה שכתבנו הוא לפי פירוש הרב קרבן העדה ז"ל שהקב"ה דן את ישראל ואומות העולם **ביחד** וכנ"ל, אבל חלוקים עליו שאר המפרשים, כי הרב פני משה בפירושו לירושלמי שם כה כתב: "שמואל אמר משהוא דן את ישראל, הוא דן את האומות, **לאחר** שהוא דן את ישראל הוא דן את האומות" וכו', וכן בגליון הש"ס לירושלמי שם כתב: "משהוא דן את ישראל, **אחר** כך הוא דן את האומות, כדאמרו בבבלי ראש השנה (ח' ב') וכו'".

וראיתי לגאון רבי חיים פאלאגי ז"ל בספרו היקר רוח חיים או"ח (סימן תקצ"א אות ז') שכה כתב: "בנוסח ועל המדינות בו יאמר איזו לחרב איזו לשובע, ובריות בו יפקדו להזכירן לחיים ולמות. יש לדקדק למה בשתי החלוקות הראשונות "חרב ורעב", נקט ברישא הרעה ואחר כך הטובה "השלום והשובע", ובחלוקה השלישית לחיים ולמות הזכיר הטוב בתחילה החיים ואחר כך המות.

ונראה לענ"ד לומר כי הנה רוב העולם ורוב המדינות רובם ככולם הם מאומות העולם, כי שבעים אומות יש בעולם וישראל מועטים כנגד שבעים האומות, ולכן הקדים הפורענות ברישא, ואחר כך הטובה, אבל

ראש השנה (ט"ז א') תנן: "בארבעה פרקים (בשנה) העולם נדון וכו', ובראש השנה כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון", ועיין רש"י ז"ל.

ובירושלמי ראש השנה (פ"א ה"ג): "אמר רבי לוי והוא ישפוט תבל בצדק, ידין לאומים במישרים, הקב"ה דן את ישראל ביום בשעה שהן עסוקין במצוות, ואת האומות בלילה בשעה שהן בטלין מן המצוות. שמואל אמר משהוא דן את ישראל, הוא דן את האומות". ופירש קרבן העדה: "משהוא דן את ישראל, הוא דן את האומות, שדן ישראל והאומות ביחד כדי שיהא ניכר זכותן של ישראל", ועיין בגליון הש"ס שם.

הרי לנו מבואר דאליבא דהאמורא **שמואל** צורת המשפט כך היא, שדין ישראל והאומות **ביחד**, כדי שיהיה ניכר וכולט זכותן של ישראל וכנ"ל.

ובזה אני מבין ומסביר לעצמי פשר הנהגתו של האמורא **שמואל**, עצמו דקאמר תלמודא דידן בשבת (ל"ב א'): "רב לא עבר במברא דיתיב בה גוי, אמר דילמא מיפקיד ליה דינא עליה ומתפיסנא בהדיה. **שמואל** לא עבר אלא במברא דאית בה גוי, אמר שטנא בתרי אומות לא שליט", ועיין רש"י.

ויש לפרש דהיינו טעמא דשטנא לא שליט בתרי אומי, כי בעת הדין על ישראל

חידושי סוגיות | מגיד דבריו ליעקב

מד

אחד מישראל הוא עולם מלא והדין הוא שצריך לפתוח בזכות תחילה ולכן מזכיר בתחילה לחיים תחילה" ע"כ. [ולא ידעתי מדוע לא בנה אצלו ציון ולא רמז לדבריו שבאות ז', וכן להיפך, וקבע דבריו במקומות חלוקים].

ובהיותי בזה מצאתי לגאון רבי מנחם בכמהר"ש ז"ל מעיר התורה אדרינופולי בספרו דברי מנחם על שלחן ערוך או"ח (סימן תקפ"ב הגה"ט אות ב') שהביא מתוספות רבינו פרץ ז"ל כתב יד על מסכת ברכות שכה כתבו: "אם שוחה בכל הברכות ואינו זוקף כלום אין לחוש בראש השנה ויום הכיפורים, מפני שאמרנו שמלך כורע בכל ברכה וברכה, וכל בני ישראל נקראים בני מלכים ביום הדין, דאמרינן במסכת ראש השנה [ח' ב'] מלך נכנס תחילה לדין מקמי ליפוש חרון אף, וזהו שיסד הפייט ותחלה מקדימין מפני זעמו" ע"כ. [ודע כי בעוד הרבה מקומות מזכיר הגאון הנ"ל לתוספות רבינו פרץ כתב יד, כמו בדברי מנחם שם (סימן תר"ז הגה"ט אות ז'), וכן בספרו דבר אמת בכמה מקומות].

ובעניו נעלם ממני ואיני מבין היטב דברות קדשם, דאם כל ישראל בראש השנה בני מלכים, אם כן מהו שאמרו שם שמלך נכנס תחילה למשפט ביום ראש השנה וכנ"ל, אחר שאז כולם בני מלכים וכדכתב רבינו פרץ ז"ל, ובטלה מעלת המלך, וי"ל.

ובתב רבינו הטור או"ח (סימן תקפ"ב): "נוהגים באשכנז להתפלל בראש השנה ויום הכיפורים בכריעה לפי שאנחנו תלויים בדין, לפיכך נכון להתפלל באימה וביראה", דוק ובחון טעמו דלאו מטעם שאנחנו בראש השנה בני מלכים וכו' קאתי עלה, אלא שהכריעה ראויה כיון שנכון להתפלל באימה ויראה, והרי

כשהוא בא לדון לגופות בני אדם, הרי קיימא לן שישראל נידונים בתחילה כמו שאמרו בראש השנה (ח' ב') אמר רב חסדא מלך וציבור מלך נכנס תחילה לדין שנאמר משפט עבדו ומשפט עמו, מאי טעמא אי בעית אימא לאו אורח ארעא למיקם מלכא אבראי, ואי בעית אימא מקמיה דליפוש חרון אף ע"ש, והני תרי טעמי שנאמרו לגבי מלך שקודם לציבור, ישנם נמי לאקדומיה ישראל לגויים, אי משום דלאו אורח ארעא דישאל שנקראו בנים למקום שיהיו אבראי, ועוד מקמיה דניפוש חרון אף, וכיון שישראל נידונים בתחילה, מן הראוי הוא להזכיר תחילה לחיים שלא לפתוח פיהם לרעה בתחילה". עד כאן דברי הגאון רבי חיים פאלאג'י זצ"ל, ודפ"ח.

ויש לדקדק בדברות קדשו חדא דאליבא דקרבן העדה בכיבור הירושלמי הן ישראל והן אומות העולם נידונים **ביחד** כנ"ל, ולפי דרך זו אכתי יש לחפש הסבר לשאלתו.

ותו לא ידעתי מדוע הוזקק לדקדק וללמוד מדברי רב חסדא ושני הטעמים שנזכרו שם, שישראל נדונים בתחילה לפני אומות העולם, אחר שהוא תלמוד ערוך בראש השנה שם וברייתא שלימה, וכדתיא התם: "כי חק לישראל הוא, אין לי אלא לישראל לאומות העולם מנין, תלמוד לומר משפט לאלהי יעקב, אם כן מה תלמוד לומר כי חק לישראל, **מלמד שישראל נכנסים תחילה לדין**", ויש עוד להתיישב בענין ועיין בזה בשו"ת תשובה מאהבה ח"ג (ס"ס תכ"ו דפ"ד סע"ג) ע"ש.

ועוד דע דראיתי שם בספר רוח חיים (שם אות א') שגם שם עמד באותה שאלה בדיוק ושם תירץ באופן אחר: "כשבא להזכיר את הבריות כי ישראל בכלל וקיימא לן כי נפש

ובעת הראני בני יקירי חו"ב רבי שמואל יואל ניי"ו בחידושים המיוחסים לריטב"א ברכות (ל"ד ב') ובדברי הרב המגיה שם מה שכתב והביא בענין זה, וחילו לאורייתא אמן, ועוד יתבאר בעזר האל ב"ה.

רבינו הטור ז"ל נייד מטעמא דרבינו פרץ ז"ל, ואפשר גם מכה מה שהערנו לעיל, ועיין היטב בספר מחזור ויטרי (סימן שכ"ד) מה שהביא מספר הישר דרבינו תם ז"ל ודוק היטב. [ובספר הישר שלפנינו לא מצאתי כעת].

ב. בענין אם חנה נפקדה בראש השנה

[כרם יעקב סי' טו אות כב עמוד קצה, ושם סי' יח עמוד רכג]

קול בתפילה, אבל באמת חנה לא היתה מתפללת אז תפילת ראש השנה רק התפללה על צרכיה שיהיו לה ילדים, ובתפילה זו לא שייך שתשמיע קולה, כי אין הדברים נאמרים להשמיע קול בתפלת ראש השנה ויום הכפורים רק בתפילה המסורה לרבים דבקיאי בהו ולא מטעי אהדדי, ונמצא שצדקו שניהם, ומתירין זה מוכח דטוב להשמיע קול בתפילת ראש השנה ויום הכפורים, עכ"ד ק"ז ל.

ולא זכיתי להבין אמרי קדוש זיע"א, חדא דקושת העולם שא"כ חד מן הון עביד דלא כהוגן לכאורה אינה קושיא, דאכן אמרו חז"ל בברכות (ל"א ב') שעלי חשד בה ולא היה בה ולפיכך פייסה וברכה ע"ש, וא"כ מאי קושיא מעיקרא וצ"ע.

ותו אף לפי דבריהם אכן מותר להגביה קולם בתפלת ימים נוראים, מ"מ מי שאינו מגביה קולו לא עביד איסורא בזה [ואדרבה יש שאומרים שאף בימים נוראים לא יגביה קולו וכמ"ש המגן אברהם (שם) ועיין למו"ז הגד"ל בכף החיים (שם אות ט"ז)] וא"כ מדוע היה עלי צריך לגעור בחנה על שלא השמיעה קולה.

ובפרט איני מבין דמנין שהיה מעשה עלי וחנה בראש השנה, ופשט המקראות דשמואל (שם) והמדרשות, עיין תנא דבי אליהו

כתב המרדכי ז"ל הי"ד, והביאו מרן הבית יוסף או"ח (סימן ק"א) "בראש השנה ויום הכפורים מותר להשמיע קול בתפילתם, ואפילו בצבור. ורמ"א ז"ל בהגהה (ש"ע שם) כתב שאכן נוהגים כן ומכל מקום יזהרו שלא להגביה קולם ביותר.

וראיתי בספר של"ה הקדוש (מסכת ראש השנה, עמוד הדין) שאחר שהביא הדברים דלעיל הוסיף וכתב "ומה מאוד מגונה בעיני מה שנוהגים בקצת קהילות שהקהל צועקים בהרמת קול בתפלתם בראש השנה ויום הכפורים, כי לא הותר אלא בהשמעת קול קצת, ומי שמתפלל בלחש משובח יותר".

ושם בהגהה כתב השל"ה ז"ל "וקצת יש הוכחה מעובדא דעלי וחנה שיש להתפלל בהשמעת קול, דכתיב בשמואל א' (א' י"ד) ויחשבה עלי לשכורה. והעולם מקשים ממה נפשך או עלי או חנה עשו שלא כדין, אם עלי עשה כדין אזי חנה עשתה שלא כדין, ואם חנה עשתה כדין שלא הרימה קולה אם כן עלי שלא כדין עשה שנגע בכבודה, ומתרצים שמעשה זה היה בראש השנה וכמו שאמרו חז"ל [ראש השנה י"א א'] חנה נפקדה בראש השנה, ועלי היה סבור שהיא מתפללת תפילת ראש השנה על כן גער בה על שלא השמיעה קולה, כי בראש השנה ויום הכפורים משמיעים

חידושי סוגיות | מגיד דבריו ליעקב

מו

רבה (פ"ח), שהיה המעשה בעת עלותם לרגל, ובראש השנה אין עולים לרגל, ושם בשמואל (פס' ד') ויהי היום ויזבח אלקנה וגו' דרשו חז"ל במדרש שמואל (פרק א' סימן ח') יום של **עצרת** היה, כלומר **שבעות** ולא ראש השנה, והובא ברד"ק שם. ואני מצאתי בס"ד במדרש אגדת בראשית (פרק כ"ט סימן ב') **שפסח** היה עיין שם, וא"כ מנין לנו שבראש השנה היה, וצ"ע. [ועיין בהערה שבמדרש אגדת בראשית אות ה', ושם באות ד' איתא "חנה היתה עולה עם עולי רגלים שנאמר ויעלה האיש מעיר ימים ימימה", ואכמ"ל].

ובי תימא דמהא דאמרו בראש השנה נפקדה חנה (כדאיתא ב"ה י"א א') וא"כ שמע מינה שבראש השנה היה, וכמ"ש השל"ה ז"ל עצמו, ותלמודא דידן פליג אהנך מדרשים, הא נמי לא מکرעא ואמאי נעביד פלוגתא בכדי, דמה שאמרו חז"ל בראש השנה נפקדה חנה, לא נתכוונו לומר שהמעשה דחנה ועלי היה ביום ראש השנה, אלא נתכוונו לומר שביום ראש השנה הסכים השי"ת לחננה ולפוקדה בבנים, וכן פירש רש"י ז"ל להדיא בראש השנה (שם) וזו לשונו "בראש השנה נפקדה שרה רחל וחנה, בא זכרונם לטובה ונגזר עליהם הרי"ן ע"ש. וכן ביבמות (ס"ד ב') "שלש פקידות דאמר מר בראש השנה נפקדו שרה רחל וחנה" ופרש"י "שלש פקידות שהקב"ה פוקד העקריות לשמוע תפילתן בראש השנה וגזור עליהם הרי"ן ע"ש. ומפורש באר היטב שכוננת אומרם ז"ל בראש השנה נפקדה חנה היינו שביום ראש השנה הוסכם אצל השי"ת שתפקד בפקודת בנים, אבל לא שביום ראש השנה היה המעשה דחנה ועלי, ועיין רש"י ורא"ם בראשית (י"ח יו"ד), ולפיכך לא הבינותי כלל לא

הקושיא ולא התירוץ וצ"ע. [ועיין רש"י שמואל (שם פסוק י"ג) שפירש "ויחשבה עלי לשיכורה שלא היו רגילים להתפלל בלחש" ודוק. ועיין היטב במרדכי שהובא בבית יוסף (שם) ודוק היטב]. וע"ע לגאון החיד"א ז"ל בברכי יוסף או"ח (סימן תקפ"א אות י"ח) ובהגהות נצוצי אורות לזוה"ק ח"ג (ק' ב' אות א') ואכמ"ל.

ושמא יש ליישב על פי דברי הזהר הקדוש הידועים שבכל מקום שנאמר ויהי היום יום ראש השנה היה, וכמ"ש בזהר ח"ב (מ"ד א') וח"ג (רל"א א'), אך לא ניחא לי חדא שאמאי לא הוכיח כן הזהר נמי מעובדא דחנה, ותו זו לשון הזוה"ק בח"ב (שם) "ויהי היום ויבוא שמה (אלישע) ההוא יומא יומא טבא דראש השנה היה דאתפקדו ביה עקריות דעלמא ואתפקדן ביה בני עלמא" ע"ש וא"כ כשם שפירוש ואתפקדן ביה בני עלמא היינו שביום ראש השנה זכרון כל המעשים לפני השי"ת בא, מעשה איש ופקדתו ועלילות מצעדי גבר, מינה נמי למאי דקאמר הזהר דאתפקדו ביה עקריות דעלמא, שפירשו שעלה זכרונם לטובה לפני השי"ת שיפקדו בפקודת בנים, אבל לא קאמר הזהר דהיה מעשה דחנה ביום ראש השנה ודוק. [ובחידושים להלכות ראש השנה הארכנו בזה בס"ד בט"מ שחלה ביום ר"ה, ודברי הגאון חתם סופר ז"ל בגליון שו"ע (סימן תקפ"א למגן אברהם סקט"ו) לא הבנתי דלכאורה קשיא מרישא לסיפא. ועיין לגיעב"ץ ז"ל בסדרו ח"ב (דפ"ו ע"א) ובמור וקציעה (שם) ושו"ת מים חיים (אוסטרהא סימן כ"ב אות ב') ושו"ת יד הלוי (ווירצבורג חאו"ה סימן מ' אות ג') ושו"ת לבושי מרדכי (מהדורה תליתאה חאו"ה סימן ג' ובמפתחות שם) וספר האשל (מערכת ר' אות ו') ובקצה המטה שעל מטה אפרים (סימן תקפ"א

מאי טעמא בכהן תליא תלא מילתא והלא אף שאר בני אדם אם ישמעו לה נמי לא ישקו, וכי תימא דבשאר אינשי לאו כל כמינהו למימר דאנן שמעינן לה שבתחבולות היא עושה, א"כ גם כהן לאו כל כמיניה, דמאי שנא, ויש ליישב.

* * *

הארבתי להוכיח דמעשה חנה ועלי לא היה בראש השנה, והבאתי ממדרש שמואל (פ"א ס"ח) דיום עצרת היה, ע"ש.

יש להוסיף, בשו"ת זכר יהוסף (להגרי"ש ז"ל) סוף סימן קצב, כתב על הקושיא שמקשים שבספר נחמיה (ח' ט') נאמר אל תבכו, שאין לבכות בראש השנה, ואילו בחנה כתיב (שמואל א פסוק י) ובכה תבכה. והרי בראש השנה נפקדה חנה. והאריך שם בתירוץ ע"ש.

ותמהני דלפ"ד אין כאן קושיא כלל, דמעשה דחנה לא בראש השנה היה וצ"ע. וע"ע נפש חיה או"ח (סימן תקצ"ו) ומקור חסד על ספר חסידים (סימן תר"ה אות י"ט) ובהגהות ניצוצי אורות לזוהר הקדוש ח"ב (דמ"ד ע"א אות ג) עיין שם.

[**וראה** עוד כרם יעקב דרכ"ב סע"א וע"ב מכתב נוסף בענין זה].

אות צ"ח וסימן תקפ"ג אות ז) ואכמ"ל^א.

עוד כתב שם השל"ה הקדוש "אמנם לפי תירוץ אחר ששמעתי בענין זה לא מוכח מידי, והוא כי עלי היה צורך במה שחשבה לשיכורה כי תפלתה היתה בלחש כל כך שלא ניכר הדבור ורק שפתייה נעות, ומה שעשתה כן חנה משום שהיתה מוכרחת בדבר, שהיתה יראה פן ישמע עלי בדקות שמיעתו מה שהיא דוברת והרי היא דברה דבר שלא ניתן להשמע ובל יוודע לאיש, שהרי אמרו חז"ל (בברכות שם) אם ראה תראה אמרה חנה לפני הקב"ה רבונו של עולם אם ראה מוטב אם לא תראה אלך ואסתר בפני אלקנה בעלי וכיון דאסתרתנא משקו לי מי סוטה ואי אתה עושה תורתך פלסתר שנאמר ונקתה ונזרעה זרע ע"ש, ואילו היה עלי שומע תפלתה זו לא היה משקה אותה והוא היה כהן עכ"ד ז"ל.

וגם דברות קודשו הללו לא הבנתי, חדא דלא אדע אם אכן בכהאי גוונא מהני שלא ישקנה, דהלא סוף סוף בעלה קנא לה ונסתרה, ואף שהוא שמע שרצונה לעשות כן מנא לן דאינו משקנה, ותו מהו סיום דבריו של רבינו השל"ה ז"ל דעלי כהן היה וכו' ואטו הוא המשקה ואין זה תפקיד של כהן גדול, כעלי, שישקה לסוטה. ותו אי חיישת לה להך טעמא,

א. וידידי הרה"ג אהרן ירחי שליט"א העירני (אלול תשמ"ב) שמדברי התלמוד ברכות (כ"ט א) יש להוכיח כשל"ה הקדוש, דמעשה חנה בראש השנה היה ע"ש. ולדידי לא מכרעא כלל עיין שם היטב, ודוק. ועיין בספר שפתי חכמים על מסכת ברכות (שם) ומה שהביא שם מתוספות רבינו יהודה עיין שם היטב, ונתבאר במק"א ואכמ"ל.

וראיתי לג"ר שאול בראך ז"ל בספרו כהיום תמצאון (אות שכ"ד) שהקשה שהרי בספר נחמיה (ח' ט') מבואר שאמר שאין לבכות ביום ראש השנה, וקשה דהא מפורש בשמואל א' (א' י) על חנה "ובכה תבכה" וגו' **ואז היה ראש השנה** שהרי אז נפקדה חנה, וע"ש תירוץ.

ולחאמור קושייתו מעיקרא לא קשיא שעובדא דחנה **לאו** בראש השנה הויה וכנ"ל, ודבריו צ"ע.